Trend report

Nové perspektívy:

Trendy transformujúcej sa spoločnosti a ich vplyv na mladých

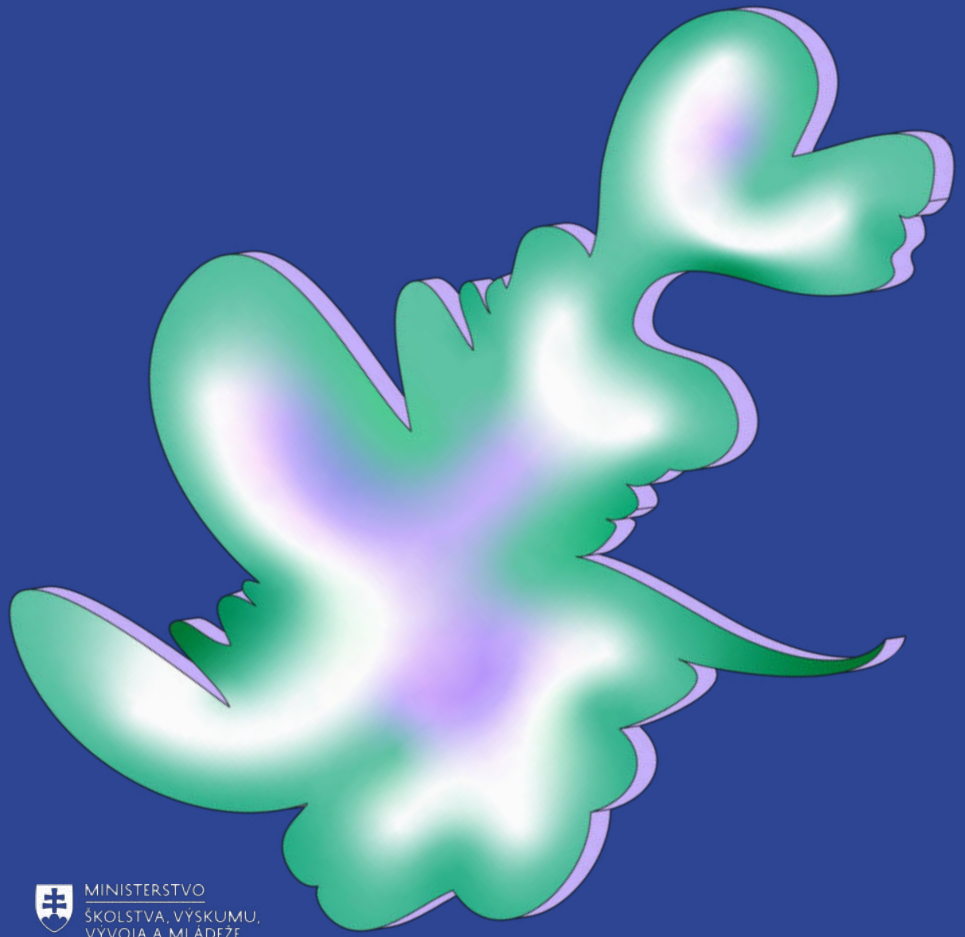

Youth watch

Co-funded by the European Union

NIVAM
NÁRODNÝ INŠTITÚT VZDELÁVANIA A MLÁDEŽE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

2024

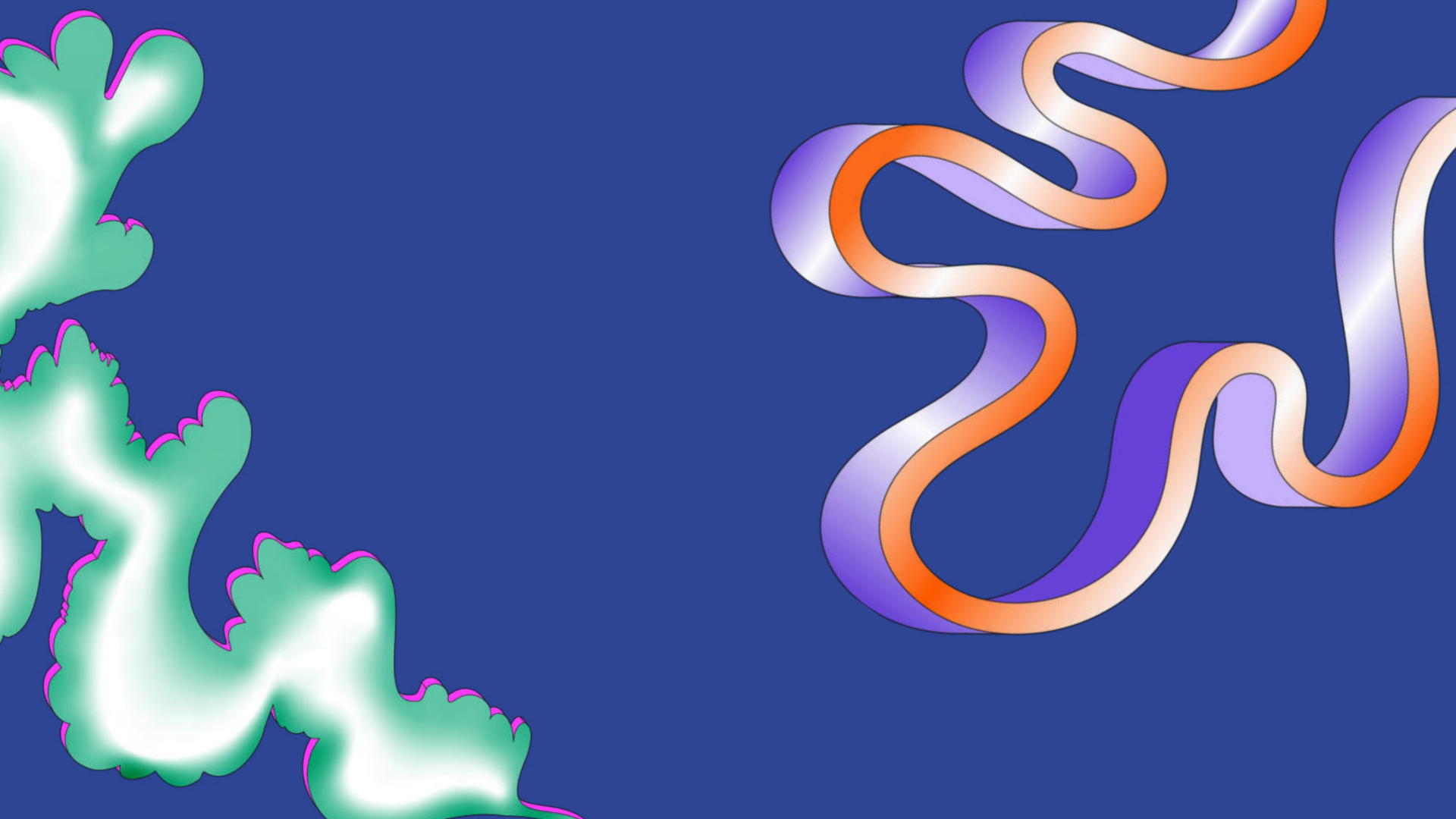

Prečo trendy sledujeme

Preniknúť pod povrch

Veríme, že je dôležité, aby sme poznali pohľad mladej generácie. Občas máme tendencie mladých posudzovať alebo onálepkovať. Častokrát však vidíme iba vrchol ľadovca. Výskum trendov nám pomáha, aby sme videli lepšie pod povrch. Vďaka tomu vieme lepšie porozumieť svetu, v ktorom mladí ľudia vyrastajú, čo ich formuje, a ako sa to prejavuje na ich prežívaní či správaní. Zároveň chceme poznať ich pohľad na svet a na to, čo ich ako individuality, ale i celú generáciu utvára.

Spolupráca s mladými

Proces mapovania trendov v živote mladých ľudí je náročná záležitosť, lebo súčasná generácia je veľmi rôznorodá skupina. Aj napriek tomu sa snažíme zachytiť spoločné znaky, ktoré nám pomáhajú jej lepšie porozumieť. Skúmame novovynárajúce sa potreby a novovznikajúce fenomény. To všetko vďaka dlhým rozhovorom s mladými ľuďmi, intenzívnym rozhovorom s expertmi, hodinami dohľadávania a analyzovania množstva zozbieraného materiálu ako aj iných relevantných dát a výskumov. Špeciálne poďakovanie patrí sieti mladých Trend spotterov, ktorí nám pomáhajú nové trendy zachytávať.

Prečo trendy sledujeme

Od nás k vám

Ak hovoríme o mapovaní trendov, rozumieme pod tým kvalitatívny výskum života mladej generácie Z, teda ľudí narodených v rokoch 1995 - 2010. Sledujeme, aké sú zmeny v ich postojoch, správaní alebo hodnotách. Tento Trend Report je výsledkom našej snahy o populárne sprostredkovanie poznania aktuálnej generácie iným skupinám a generáciám v spoločnosti. V súčasnej dobe sme svedkami zložitej interakcie medzi rôznymi trendmi, ktoré formujú našu spoločnosť. Tieto trendy sa prelínajú vytvárajúc nové dynamiky a výzvy, ktorým musíme čeliť ako jednotlivci i ako spoločnosť. V tomto Trend Reporte sa zameriame na trojicu kľúčových trendov: Krízu mužnosti, Vivat človečenstvo a Školskú dezilúziu.

V Trend Reporte zámerne využívame jazyk mladých ľudí, ktorý sa snažíme cez poznámky autorov vysvetliť. Je to jedno zo špecifík súčasnej mladej generácie a vnímame, že poznať ich slovník dokresľuje ich každodenné reálie. Chceme byť aj rodovo citliví a je to pre nás dôležitá téma. Preto nájdete v texte rôzne rody a pri každom vždy myslíme na zastúpenie aj ostatných.

Tím YouthWatch

Pozrime sa na Trendy bližšie

Kríza mužnosti

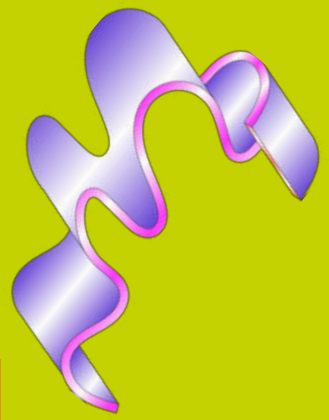

01

V súčasnosti sme svedkami transformácie tradičných predstáv o mužnosti. Stereotypy a očakávania, ktoré boli kedysi pevné, sa rozplývajú.

Vivat človečenstvo

02

Trend Vivat človečenstvo nás nabáda k tomu, aby sme sa viac snažili pochopiť rôznorodosť názorov, kultúr a skúseností.

Školská dezilúzia

03

Mnohí mladí ľudia sa stretávajú so školskou dezilúziou, keď zistia, že tradičné vzdelávanie nepostačuje na prípravu na moderné pracovné trhy a výzvy 21. storočia.

Kríza mužnosti

01

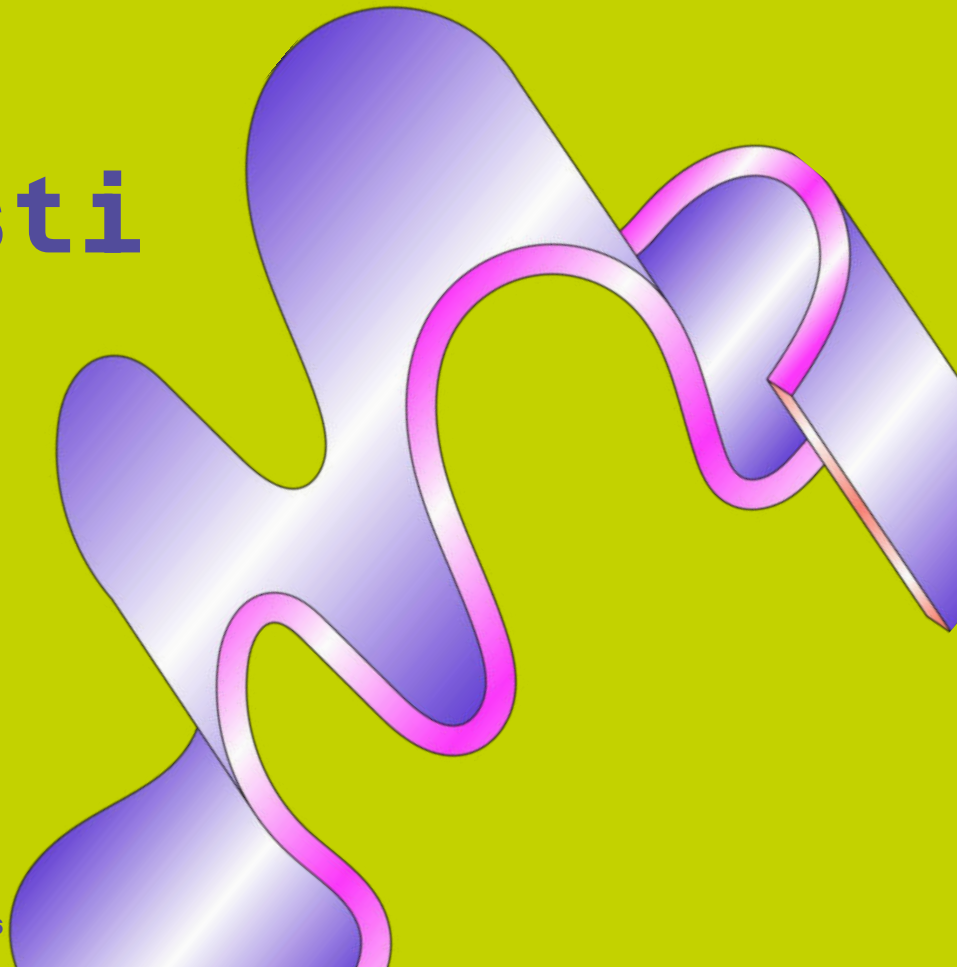

Kríza mužnosti

V súčasnosti sme svedkami transformácie tradičných predstáv o mužnosti. Stereotypy a očakávania, ktoré boli kedysi pevné, sa rozplývajú. Muži sa stretávajú s tlakom, aby predefinovali svoje role v spoločnosti, pričom sa stále viac prihliada na ich emocionálnu, mentálnu a sociálnu pohodu. Táto kríza mužnosti vyzýva na otvorenejšie diskusie o genderových normách a podporuje inkluzívne prostredie pre všetkých.

INFLUENCERI

- Andrew Tate
- Marcusxdouble, Adrian Kliment
- Tiktok femboy kultúra
- Brent Steffensen: Boys to Men
- Slovenskí odborníci venujúci sa tejto téme - Peter Podlesný, Matej Štepita, Jozef Mihališin, Tomáš Pešek, Juraj Hajkovský

HNACÍ MOTOR TRENDU

- Posilnenie práv a postavenia žien
- Oslabenie tradičných mužských rolí v oblasti ekonomického zázemia rodiny
- Feminizácia školstva - absencia mužských vzorov
- Všadeprítomný tlak na výkon (Vykreš sa do dokonalosti) a výnimočnosť, ktorá prináša úspech
- Absencia a nejasnosť mužských vzorov na sociálnych sieťach, ktoré prinášajú protirečivé obrazy
- Rozpad tradičnej rodiny, rôzne formy a dizajny rodín (jednočlenné rodin - najčastejšie len matky a deti, viac “otcov” resp. mužov, ktorí sa spolupodieľajú na výchove a pod.)

PREJAVY TRENDU V ŽIVOTOCH MLADÝCH

- Nejasno, v čom by som mal byť ako chlapec či mladý muž výnimočný
- Ovplyvňovanie duševného zdravia a pohody mladých mužov
- Obmedzenie sociálnych kontaktov medzi mladými mužmi
- Únik do online priestoru alebo do izolovaných skupín
- Anti-trendom je toxická maskulinita
- Rozšírenie nebinárnosti

DOPAD

- Vznik rôznych klubov, či kurzov zameraných na dospievanie a na pomoc pri hľadaní identity mladých mužov
- Špecifické reklamy určené pre novú generáciu mladých mužov

Absentujúce rituály, absentujúci muži v okolí

Z histórie sú známe rôzne prechodové rituály pre chlapcov, ktoré slúžili ako dôkaz, že už je mužský jedinec platnou súčasťou širšej dospelej komunity. Na iniciáciu sa mladí ľudia (spravidla chlapci) dlhodobo chystali. Vedeli, že je to dôkaz ich pripravenosti na dospelý život. Pokiaľ prechodový rituál mladý muž nezvládol, často zastával podradnejšie miesto v komunite.

Nie je tomu tak dávno, čo obdobnému účelu slúžilo absolovanie povinnej vojenskej služby. Dnes sa dospelým stáva chlapec alebo dievča automaticky, obdržaním občianskeho preukazu a automatickým právom voliť či byť volený. Drobnými rituálmi zostávajú zmeny detskej izby - nový nábytok, odstránenie detských motívov a pod. U dievčat sa viac rozoberá téma prvej menštruácie, reprodukčného zdravia, čím sa odohráva istý spôsob prípravy a prechodu z dievčaťa na ženu. Pri chlapcoch však prechodový rituál dlhodobo chýba.

Celú situáciu pri vyjasňování si obrazu seba ako budúceho mladého muža ešte komplikuje verejná diskusia o rôznych gendroch a sexuálnych orientáciách ako LGBTQ+, nebinárny či tretí rod a pod. Aj keď sa chlapci často cítia ako budúci muži, nevedia presne čo to znamená. Radi by nejakým spôsobom dokázali, že sú na ceste k tomu správnemu obrazu muža. Ak sa im naskytne takáto príležitosť, tak ju využijú (napr. expedície a systém získania Ceny vojvodu z Edinburgu, ktorá si vyžaduje isté úsilie a prácu na sebe).

Protichodné signály: Feminizmus a obraz tradičného muža

Feminizmus priniesol ženám zmenu postavenia, avšak súčasne znamenal istú stratu pre mužov. V spoločnosti sa objavujú a presadzujú nové naratívy týkajúce sa žien, ktoré odmietajú tradičné predstavy o ich vzhľade, postavení a úlohe. Boj žien za rovnocenné postavenie v spoločnosti pretrváva viac ako storočie. Po zmene režimu, najmä v kontexte vstupu do EÚ, sa téma rovnosti, nediskriminácie a rovnakých práv medzi pohlaviami stala predmetom intenzívneho sledovania a merania.

Hoci tradičné vzorce spoločnosti už neplatia, ich stopy stále pretrvávajú v podvedomí a rôznych prejavoch. Zmeny sú síce postupné a spojené s generáciami, no pôvodné obrazy trvajú a manifestujú sa vo výrokoch ako "si chlap, tak sa tak chovaj." To znamená, že muži by mali potlačiť svoju citlivosť a čeliť ťažkostiam bez sťažovania sa.

Oveľa častejšie je prítomný naratív, že aj muži by mali mať rovnaké práva, čo zahŕňa právo meniť tradičný obraz, prejaviť emócie alebo požiadať o pomoc. Tým sa otvárajú nové perspektívy na vzťahy a rovnosť medzi pohlaviami v modernom svete. Niektoré ženy deklarujú očakávanie od partnera, že pracuje na svojej zdravej maskulinite aj s využitím modernej terapie.

Na sociálnych sieťach je stále prítomný aj starý naratív o ideálnych mužoch tzn. múdri a láskaví, postarajú sa o ženu aj rodinu, sú vysokí, štíhli a bohatí - tento ideál väčšina chlapcov nevie jednoducho (ak niekedy vôbec) v masovom rozsahu dosiahnuť. Zároveň sociálne siete ponúkajú naratívy, ktoré si častokrát aj protirečia.

Niet teda divu, že sú mladí muži zmätení pri rozhodovaní, kam vlastne smerujú. Prípadne sa posilnení algoritmami identifikujú s niektorou skupinou, lebo práve jeden obraz takej skupiny sa im neustále zobrazuje a býva častokrát amplifikovaný do extrémnej podoby.

Protichodné signály: online mizogýnia

Jeden z obrazov je konzervatívny pohľad na to, kto je pravý muž dnešnej doby. Dnešní tínedžeri sú konfrontovaní s týmto tradičným obrazom správania muža - alfa, ktorého charakterizuje 7 pilierov (The Man Box study, 2017 (porovnanie situácie mužov US, UK a Mexico):

1. Všetko zvládne a vyrieši sám,
2. Správa sa drsne hoci sa cíti neisto,
3. Je fyzicky príťažlivý (vyšportovaný), ale nie “vyfintený”,
4. Zastáva rigidné mužské role - finančne zabezpečí rodinu, robí iba fyzicky náročné práce, ktoré nezvládne žena,
5. Heterosexualita a homofóbia,
6. Hypersexualita - Nepovie nie sexu,
7. Agresia a kontrola - Vždy vie, kde je jeho žena, má vždy posledné slovo, ak treba tak použije silu.

Obdobnými princípmi sa riadia stúpenci Andrew Tata, ktorý šíri po sociálnych sieťach názory o nadradenosti mužov, ich výnimočnom mieste v spoločnosti, o povinnosti žien rešpektovať "tradičné" usporiadanie sveta (najmä pod hrozbou násilia a agresivity) a odsudzovania každého prejavu feminizmu. Mladí muži zároveň obdivujú jeho obchodný úspech a luxusný životný štýl (autá, domy, drahé hodinky, dovolenky, cestovanie a iné). Podvedome si spájajú jeho názory s jeho bohatstvom a jeho napodobňovaním sa snažia o rovnaký úspech.

Jedným z dôvodov tejto "online mizogýnie" je aj fakt, že mnoho chlapcov a mladých mužov nemá informácie ako významne boli ženy zaznávané, obmedzované a ponižované v minulosti. Narodili sa do doby, kde sa postavenie mužov a žien (na oko) významne nelíši, preto nechápu rétorike a snahám feminizmu a feministiek.

Vnímajú ich ako skupinu žien, ktorá sa už nevie vmestiť do kože a potláčajú mužov a ich práva, preto je dôležité s nimi bojovať a túto rebéliu a svojvôľu žien potlačiť - najlepšie už v počiatku. Príklady ako Tomáš Husák alebo hnutie Incels („nie je to znásilnenie ak ona spí") naznačujú, že tento trend je prítomný aj v českom a slovenskom priestore.

Protichodné signály: “femboy” a “softboy” kultúra

Na druhej strane vidia chlapci na sociálnych sieťach príklady toho, že je normálne nebyť tvrdý a agresívny, že je vhodné pre chlapcov aj oblečenie predtým určené dievčatám, že aj muži sa môžu starať o svoju pleť, vlasy, zdravie a pod. Špeciálne TikTok masovo spopularizoval jemné typy mužov (mladí aziati ako prototyp) a dal široký priestor nebinárnej estetike.

Aj muži majú svoje dni

Aj keď slogan súvisiaci s touto reklamou skôr podčiarkoval tradičné mužské vzory správania (muži si po ťažkom dni otvorili a vypili alkohol s priateľmi), dnešný obraz by vyzeral inak. Podľa prieskumov mladí muži skôr zdieľajú svoje emócie so ženami (priateľky, kamarátky, matky, tety) než s mužmi. Dôvodom je pravdepodobne obava, že nedostanú podpornú a empatickú reakciu či vypočutie, ale skôr tlak vo forme “buď chlap, nebuď baba” a pod.

Únik do izolácie či menších skupín vs agresivita a násilie

Všetky protichodné signály vyvolávajú v hlavách mladých ľudí zmätok a mnoho otázok, na ktoré si sami alebo v okruhu svojich rovesníkov nevedia nájsť uspokojujúce odpovede. Jedným z prejavov je aj narastajúca izolovanosť chlapcov a mužov, únik do online priestorov, kde na sociálnych sieťach komunikujú viac ako v reálnom živote/na osobnej úrovni.

Určite k zlepšeniu situácie neprispela pandémia, ktorá zanechala následky na celej skupine mladých chlapcov a dievčat. V období, kedy sa tvorí ich osobnosť a potrebujú sa konfrontovať s rovesníkmi a reálnym svetom, boli zavretí vo svojich izbách a so svetom sa konfrontovali najmä online. Sociálna izolácia má mnoho preukázaných dopadov na fyzické zdravie (alzheimer, vysoký krvný tlak, kardiovaskulárne problémy, rozšírenie zápalových procesov a iné) a rovnako aj na duševné zdravie (vrátane dokonaných sebevrážd).

Hľadanie si svojej cesty k obrazu muža je často sprevádzané aj rizikovým správaním pri dokazovaní si svojej mužnosti: spájanie imidžu „skutočného muža" s nadmerným pitím a nebezpečným šoférovaním, vystavovanie seba a ostatných nadmernému riziku a pod. Kríza mužnosti, sociálna izolácia a nárast násilia a agresivity je často spomínaná ako jeden z dôvodov útoku na Capitol a vysoký počet mužských podporovateľov prezidenta Trumpa.

Otvorená rebélia voči tradičným mužským vzorom

Za jeden z prejavov rebélie je možné označiť aj rozšírenie nebinárneho gendru ako prejavu nesúhlasu s dichotomickým vnímaním sveta. Existuje jasnejší spôsob ako povedať spoločnosti, že nechcem byť TAKÝTO muž alebo žena, do akej ma tlačíte a radšej budem niekto neutrálny/a, kým sa sám nerozhodnem, AKÝM človekom chcem byť.

Na sociálnych sieťach je možné nájsť viaceré príspevky, kde chlapci a muži otvorene prezentujú svoj postoj, že oni takíto (mužní ALFA) nie sú a ani nebudú napr. oskibarami. Ďalšie príklady rozostretých mužsko-ženských hraníc je promovanie situácií, kedy muži preberajú niektoré role žien. Mladí ľudia tieto príspevky preposielajú, komentujú a svojím spôsobom prispievajú k normalizácii tohto priblíženia rolí napr. mužský brušný tanečník či tehotný transmuž. Čítanie otcov deťom v ZŠ Narnia či zavedenie rodičovskej dovolenky tak, aby sa mohol muž starať o dieťa a žena pracovať, je reálnym príkladom tohto zbližovania rolí.

SIGMA je nová ALFA

Dnešní mladí muži budujú aj iný obraz muža ako klasický ALFA samec. O pojme „muž SIGMA“ sa často diskutuje v kontexte sociálnej hierarchie a osobnostných typov, najmä v oblasti maskulinity.

SIGMA je muž, ktorý z vlastného rozhodnutia nenapĺňa očakávania spoločnosti, nemusí byť súčasťou “svorky”, môže byť vodca aj bez fyzickej sily, nemusí byť hlučný a hrubý - práve naopak: môže byť aj introvert a byť “smart” - rozumný a vynaliezavý. Toto sú jeho základné charakteristiky:

- Nezávislosť: Muži sigma sú zvyčajne vykresľovaní ako prudko nezávislí jedinci, ktorí uprednostňujú vlastné smerovanie pred prispôsobovaním sa spoločenským očakávaniam alebo normám.

- Introverzia: Môžu inklinovať k introverzii a uprednostňovať samotu alebo malé, intímne spoločenské kruhy pred veľkými stretnutiami alebo rozsiahlymi sociálnymi interakciami.

- Autonómnosť: Muži Sigma si cenia predovšetkým svoju slobodu a autonómiu. Nemajú sklon hľadať uznanie alebo potvrdenie od iných a sú spokojní s rozhodovaním na vlastnú päsť.

- Nekonformita: Muži Sigma môžu spochybňovať spoločenské normy a konvencie, pochodovať podľa vlastného rytmu, namiesto toho, aby sa striktne držali zaužívaných očakávaní alebo rolí.

SIGMA je nová ALFA

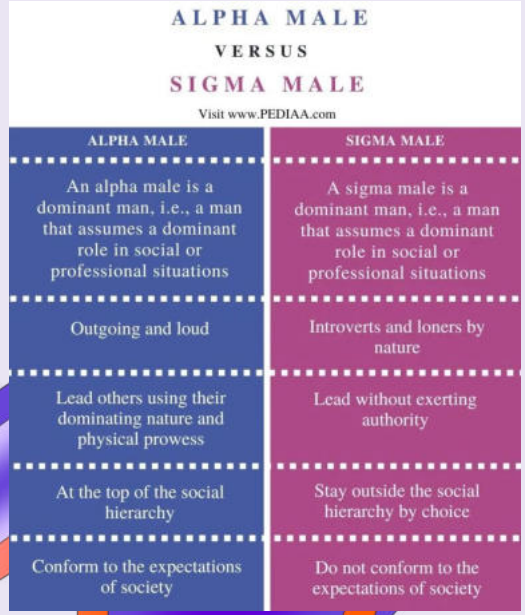

ALPHA MALE
VERSUS
SIGMA MALE
Visit www.PEDIAA.com

ALPHA MALE	SIGMA MALE
An alpha male is a dominant man, i.e., a man that assumes a dominant role in social or professional situations	A sigma male is a dominant man, i.e., a man that assumes a dominant role in social or professional situations
Outgoing and loud	Introverts and loners by nature
Lead others using their dominating nature and physical prowess	Lead without exerting authority
At the top of the social hierarchy	Stay outside the social hierarchy by choice
Conform to the expectations of society	Do not conform to the expectations of society

- Samostatnosť: Muži sigma sú podobne ako ich nezávislosť často samostatní a vynaliezaví. Dôverujú svojim vlastným schopnostiam pri zvládaní výziev a riešení problémov bez toho, aby sa výrazne spoliehali na pomoc iných.

- Záhadnosť: Muži Sigma sú niekedy spájaní s aurou tajomstva alebo záhadnosti. Môžu si ponechať niektoré aspekty svojho života v súkromí alebo o sebe zachovávať určitú mieru nejednoznačnosti, čo ich môže robiť pre ostatných zaujímavými.

- Prispôsobivosť: Majú tendenciu byť prispôsobiví a flexibilní, dokážu prosperovať v rôznych prostrediach alebo situáciách bez toho, aby cítili potrebu presadzovať svoju dominanciu alebo sa prispôsobovať spoločenskej hierarchii.

Viacerým chlapcom a mužom tento model mužnosti vyhovuje viac než starý a tradičný obraz muža.

Dopady trendu

Medzi dopady je možné zaradiť rôzne reakcie médií či vznik rôznych služieb, ktoré reagujú na tému krízy mužnosti.

- Nárast popularity rôznych mužských motivátorov - v československom prostredí je to napr. Marcusxdouble alebo Adrian Kliment.

- Zvýšená starostlivosť o vzhľad (najmä vlasy, bradu) sa prejavuje aj v náraste barberskych služieb, najmä v mestách.

- Reklamy reagujúce na rôzne uhly tejto problematiky. Časť reaguje na mužov, ktorí stále inklinujú k tradičným vzorcom správania napr. Fernet Stock "Ak tu ešte žijú chlapi, počúvajte! Prihováram sa vám v tomto osudovom okamihu, aby som vám neponúkal presladené sľuby, ale horké činy! Možno príde deň, keď sa začneme depilovať, chodiť na aerobik, cucať sladučké koktejlíky. Možno sa raz svet chlapov zrúti, ale dnes, dnes to nebude! Ak ste ešte nevymäkli, ak nie ste z cukru, vyzývam vás zložiť horký sľub: Nevymäkneme" ale iná reklama už otvára otázky, ktoré trápia veľkú skupinu chlapcov a mladých mužov napr. AXE v reklame Čo je OK pre muža? „Je v pohode byť chudý? Je v pohode nemať rád šport? Je v pohode byť panic? Je v pohode experimentovať s chalanmi? Môžu chalani nosiť ružovú? Môže byť chalan nervózny? Môže mať chalan dlhé vlasy? Mať rád mačky? Fotiť sa? Holiť si telo? Trpieť depresiou? Báť sa? Chcieť sa túliť?"

Dopady trendu

- Otvorená verejná diskusia o dvojitých štandardoch pre mužov a pre ženy. Verejne si ženy môžu uťahovať z plešatých mužov, ale vtip o plešatej žene vyvolá “zaucho” moderátorovi pri udeľovaní Oscarov.

- Vydávanie kníh s tematikou “mužnosti”. Vydavatelia cítia, že je to téma, ktorá zaujíma veľkú skupinu potenciálnych zákazníkov, preto ich nájdeme v knihkupectvách v ostatnej dobe v oveľa väčšom množstve napr. Richard V. Reeves O chlapcoch a mužoch, Juraj Hajkovský a Marek Domes Drakobijec Moja cesta, Peter Podlesný Odovzdávanie ohňa a i.

- Blogy a verejné stretnutia k téme mužstva či toxickej maskulinity aj v slovenskom priestore:
  - Pantha Rei organizuje diskusiu k toxickej maskulinite s psychológom Ľudovítom Dobšovičom. Zároveň je aj hosťom viacerých relácií (napr. samovraždy tínedžerov v súvislosti s touto témou),
  - Peter Podlesnú - blog pre mužov (Spotify) - kresťanský pohľad na mužnosť a silu, ktorú máš využiť k šíreniu dobra,
  - Podlesný organizuje aj Konferenciu Mužom 2023 (Oceľ sa brúsi oceľou, muži potrebujú mužov. Ak si chlap, ktorý na sebe pracuje, alebo rozumie, že je to potrebné, nemal by si chýbať na mieste, kde stretneš mužov, ktorí svojimi príbehmi a skúsenosťami chcú ukázať ako na to).

- Kurzy a dlhodobejšie akcie zamerané na chlapcov a mužov, ktoré riešia témy spojené s “mužnosťou”
  - rôzne klany a bratstvá (nájdete ich ako aj ako súčasť muzom.sk), expedície často aj s iniciačnými momentmi, zdôrazňujúce fakt, že v dnešnej dobe zmizli tieto rituály z bežného života, ale pre mužov stále majú svoj význam. Ide nielen o pomoc chlapcom k dospelosti, ale aj rodičom ako zvládať túto fázu u svojich detí napr. otecasun.com či príručka Drakobijec Tvoja cesta (kniha a hra).

Scenáre možnej budúcnosti

A. Vedenie chlapcov a mladých mužov zo strany rodičov k otvorenému prejavovaniu emócií a otvorenej komunikácii vyústi do spokojnejších a plnohodnotnejších vzťahov medzi partnermi

B. Väčšia polarizácia a potreba rozdeľovať mužov a ženy, zhoršovanie psychického zdravia mužov

C. Stieranie rozdielov a zrovnoprávnenie postavenia mužov a žien povedie k spravodlivejšiemu deleniu zodpovedností i benefitov (napr. mzda)

D. Nárast služieb resp. rozšírenie existujúcich služieb zameraných pôvodne na ženy

Vivat človečenstvo

02

Vivat človečenstvo

V dobe nárastu sociálnych a politických napätí, je tu naliehavá potreba prehlbovať porozumenie a empatiu voči ostatným. Trend *Vivat človečenstvo* nás nabáda k tomu, aby sme sa viac snažili pochopiť rôznorodosť názorov, kultúr a skúseností. Tento trend zdôrazňuje dôležitosť spolupráce a solidarity medzi jednotlivými členmi spoločnosti, aby sme spoločne riešili globálne problémy.

HNACÍ MOTOR TRENDU

Protireakcia na trend Pre, proti a do seba, ktorého výsledkom je rozširujúca sa polarizácia

Vyzdvihovanie otvoreného prejavovania emócií, autenticity a zraniteľnosti

Generácia mladých, ktorá vníma, že zmena postojov spoločnosti je v ich rukách (trend aktiMYzmus)

Pokračujúci trend Posadnutí nedokonalosťou

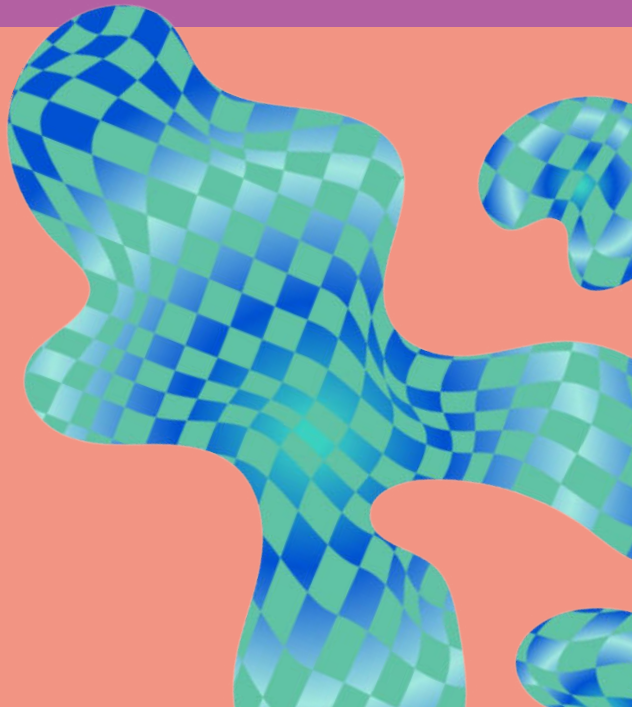

PREJAVY TRENDU V ŽIVOTOCH MLADÝCH

Výzvy v sociálnych médiách k akceptácii inakosti bez hodnotenia (napr. ochlpenie, vekové rozdiely medzi partnermi, rozhodnutie mať deti mladí alebo v neskoršom veku, nemať deti vôbec)

Otvorená komunikácia o mentálnom zdraví

Priame komenty firmám a známym osobnostiam pri odchýlke od hodnôt, ku ktorým sa predtým hlásili, a pre ktoré si ich mladí ľudia vybrali - bez okamžitého zrušenia odberu či prerušenia kontaktu, sledovania a pod.

DOPAD

Úprava definície lásky v *Slovníku slovenského jazyka*

Nová služba blokovanie nenávistných prejavov v komentároch renomovaných médií na sociálnych sieťach

Služby pre rodičov, ktorí chcú posilniť svoje zručnosti najmä v oblasti úcty a rešpektu voči deťom a v oblastiach, ako rozvíjať tieto aspekty aj u detí

O čo ide?

Ak v trende *Pre, proti a do seba* boli typickými prejavmi správania sa mladých zaujatie jasných a nekompromisných stanovísk, kritizovanie, hejtovanie, cancelovanie či ghostovanie, tak ako reakcia vzniká prúd *zhovievavých a zmierlivých reakcií, ktorý vyzdvihuje krásu inakosti a potrebu jej láskavejšej akceptácie*. “Najdôležitejšie je, že si ČLOVEK! A všetko ľudské je teda v poriadku” - také je motto trendu *Vivat človečenstvo*.

Mladí ľudia sa nevzdávajú svojho práva mať na všetko názor, sú si vedomí, že každý chce a môže za niečo bojovať. Napokon, je to realita ich online životov. Práve svojím názorom a postojom sa líšia jeden od druhého, je to spôsob byť unikátnym. Je zaujímavé, že mladí si napr. viac vážia, ak ich zamestnávateľ prijme do zamestnania nie pre prísľub lojálnosti či ochoty venovať svoj čas (resp. nadčas), ale pre ich jedinečnosť a pre prísľub využitia tejto jedinečnosti v ďalšej spolupráci. Preto byť iný, unikátny je pre mladých mimoriadne dôležité.

Do popredia sa dostáva postoj, že každx si zaslúži úctu, mať sa dobre a byť prijímanx takx, akx je (alebo chce byť).

Normalizácia a obhajoba odlišnosti

Už v trende *Posadnutosť nedokonalosťou* bolo zrejmé, že mladých bavilo bojovať za normalizáciu viditeľnej celulitídy, bradaviek, menštruácie a pod. V snahe o osobnú výnimočnosť boli donedávna niektoré úlety a vybočenia z "normy" predsalen kritizované samotnými mladými ľuďmi a niečo bolo považované už "za príliš". Ale tak ako sa nesmierne rýchlo mení dnešný svet, mení sa aj pohľad mladých na svet a všetky zmeny čo prináša. Svoju úlohu tu zohrali sociálne siete, ktoré vytlačili hranicu, "čo už je príliš" do astronomických výšok. Z reakcií mladých je možné vyčítať, že ich tolerancia a chápanie rôznych extrémov, ktoré život prináša, sa prehĺbila a vyzývajú všetkých k rovnakému prístupu.

Nejde už o snahu primárne sa odlíšiť od generácií ich rodičov, ktorí tento nový rozmer normálnosti neuznávajú a často ho považujú za extrémnu snahu zaujať šokom, zdesením či prekvapením. Je to proste svet, v ktorom mladí aktuálne žijú, svet globalizovaný, multikultúrny a byť akceptovaný taký, aký si (alebo aký chceš byť), je pre nich prirodzené.

Prejavy trendu *Vivat človečenstvo* je možné nájsť v najrôznejších oblastiach a témach. Okrem tradičných odkazov "toto je tiež OK", je cítiť aj nový odkaz smerujúci nielen k tolerancii ale k potrebe akceptovať bez posudzovania a ideálne aj podporovať každého v tom, ako sa rozhodol prezentovať svoju jedinečnosť.

Výzor a vzhľad na tisíc spôsobov

Čo je pekné, je pre mladých flexibilný koncept. Kým pred pár rokmi bolo jasné, že krásne je byť štíhly, ideálne beloška/beloch, s krásnymi vlasmi, pleťou a pod., tak dnes je všetko inak a podľa mladých je to tak OK.

Príkladom je postoj mladých k ochlpeniu. Billy (IG) píše: “Nenarodili sme sa s tým, že máme nenávidieť ochlpenie. Ale v istom bode nášho života sme sa naučili “Pravidlá” kto a kde môže chlpy mať a kto nie. Čo keby sme sa nimi prestali riadiť? Už ich aj tak mnohí nedodržiavajú. Žiaden tlak - len názor :-) Buďme na seba menej prísni...”

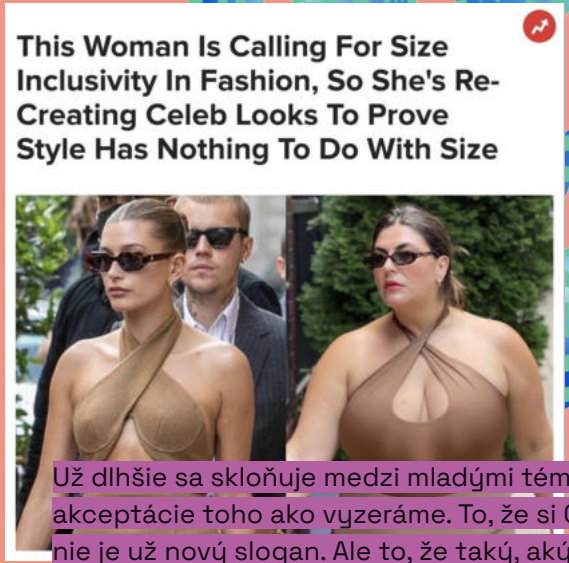

Už dlhšie sa skloňuje medzi mladými téma sebalásky a akceptácie toho ako vyzeráme. To, že si OK taký, aký si, nie je už nový slogan. Ale to, že taký, aký si, si aj pekný (a aj hodný nasledovania), je novou rétorikou trendu *Vivat človečenstvo*. Ponuka služieb a následná reakcia spoločnosti na seba nenechala dlho čakať. Vidíme to napr. v reklame, podujatiach, produktoch. Modelky a Missky plnších tvarov, obdobne vyzerajúce ženy na anti-diétnom režime, modelky so zlou pleťou, ktoré sa nehanbia ju ukázať a byť na to aj hrdé.

Čoraz viac sa objavujú reakcie na kritiku alebo zosmiešňovanie ľudí, ktorí nie sú dokonalí, napr. komentár na vzhľad Borisa Kollára. Môžeme kritizovať všetko, ale to, ako človek vyzerá, je aktuálne už neakceptovateľné.

Staroba vs mladosť - kde sú hranice?

Kedy je človek naozaj starý? Zdá sa, že v očiach mladých aktuálne nikdy. Príkladom sú sledované stránky a profily, ktoré zvelebujú seniorov vymykajúcich sa z tradičných predstáv, čo môžu a majú robiť príslušníci starších generácií: tetovanie, módne ikony seniorky, neuznávanie "vekového rozdielu" medzi pármi a i. Aj starí ľudia sú ľudia!

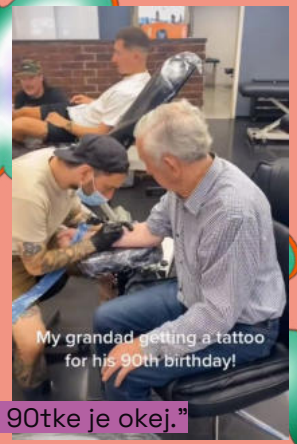

"Tetovanie v 90tke je okej."

"Mať Onlyfans je okej."

Práca a zarábanie v 21. storočí - široký koncept

Už v trende *Pracuj rozumne, nie tvrdo* je možné sledovať posun hranice v tom, čo všetko môže byť zdrojom príjmov. *Vivat človečenstvo* zdôrazňuje, že každý spôsob zarábania je v poriadku - niekto si môže zarábať pečením chleba a niekto predávaním svojich telesných výlučkov. Nie je na mieste akýkoľvek spôsob zarábania kritizovať, pokiaľ sa nájde "odberateľ" - musí to byť OK.

Ženy/Muži a LGBTQI+ (Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer and intersex) - koho zaujíma rozdiel?!

Volanie po nezdôrazňovaní rozdielov medzi mužmi a ženami a rozdielnym prístupom k obom pohlaviam je stále viac zreteľné v online svete mladých. Rovnaké požiadavky majú mladí aj voči skupine LGBTI+. Uznanie práva jednotlivca zvoliť si rod (prípadne žiaden nemať), ak to tak cíti, alebo tak chce, či prejavovať sexuálnu náklonosť k rôznym pohlaviam, je pre mnohých mladých oblasť, s ktorou si nelámu hlavu. Ži a nechaj žiť! Mladí ľudia nevidia dôvod sa škatuľkovať a rozprávať o tom. Nie je to vlastne jedno? Veď všetci sme rovnakí ľudia a zaslúžime si rovnaký prístup.

Aj to je dôvod, prečo mladí oceňujú unisex WC s nadpisom KTOKOĽVEK, či vytvorenie nebinárnej príručky od človeka, ktorého už otravovalo vysvetľovať, ako to vlastne s nimi je. Mužský tanečník brušných tancov? Alebo LGBTI+ vojak v ukrajinskej armáde? Prečo vlastne nie?

Coming-out verejných osobností (napr. Iliev, Dírer a i. po streľbe na Zámockej), tiež podporuje toto nastavenie mladej generácie. Je normálne byť iný. Adela Vinczeová otvorene podporuje rôzne osobnosti, ktoré prezentujú inakosť a robí to láskavo a s humorom (napr. Liberty Simon, Fero Joke v Trochu inak). Aj verejnoprávna televízia počas udeľovania ceny Biela vrana či Roma Spirit neváhala prezentovať umelcov, ktorí prezentujú odlišné subkultúry.

Zraniteľnosť je tiež OK

Už v roku 2017 v trende *Chillujeme zmysly* bol jasný odklon od super-racionalizácie životov, logiky a efektivity k emóciám. Prostredníctvom sociálnych médií sa začala emočná emancipácia a cieľová skupina mladých ľudí postupne viac a viac ukazuje svoje city a pocity. *Vivat človečenstvo* posilňuje tento nastúpený trend. Otvorené prejavenie emócií či zraniteľnosti je už rovnako v poriadku pri ženách ako aj pri mužoch. O to viac vystupuje do popredia požiadavka vytvoriť bezpečné prostredie pre tých, ktorí sú ochotní a dosť odvážni verejne sa k svojim emóciám priznať.

Single či vo vzťahu alebo aj akokoľvek inak

Normalizácia single spôsobu života je dlhodobo trademark mladých ľudí. Počet uzavretých sobášov každoročne klesá a sociálne siete sú plné zvelebovania single života (solo dates - rande sám so sebou). Aj Miley Cyrus (2023) spieva o tom, ako si môže sama kúpiť kvety a hovoriť sama so sebou celé hodiny, držať sa za ruku a sama si tancovať a vnímať to ako lepšiu lásku než takú, ktorú poskytne nejaký nekvalitný partner.

Rovnako sú však prítomné príklady ľudí, ktorí sú vo vzťahu a je to tiež OK. Generácia Z je otvorená rôznym iným usporiadaniam vzťahov - otvorené vzťahy. Je aj ochotná o týchto netradičných typoch vzťahov otvorene hovoriť napr. Tereza Težká o polyamorii.

Mať či nemať deti … s mužom oveľa starším alebo len ako single matka - je to na mne

Ak sa žena rozhodne nemať deti, nemalo by to byť prekvapenie. Mladé ženy chcú mať aj takúto možnosť. Volanie po normalizácii života s deťmi či bez nich je u žien silne prítomné. Ak si chce mladá žena dať zablokovať vaječníky, prečo nie?

Rovnaká diskusia sa vedie už dlhodobo okolo umelého prerušenia tehotenstva. Ženy chcú o tomto rozhodovať sami. Niektoré ženy z Generácie Z nechcú mať deti z dôvodu klimatickej krízy, generačnej traumy, nechcú do takéhoto sveta priniesť novú generáciu, niektoré ich zase chcú mať ako mladé matky, nechcú čakať do 30-tky a na vybudovanie kariéry. Kombinácia mladej ženy a oveľa staršieho muža s malým dieťaťom by nemala nikoho prekvaliť. Všetky možnosti by mali byť v poriadku, byť akceptované verejnosťou a ponechané na rozhodnutí žien.

Destigmatizácia mentálnych chorôb

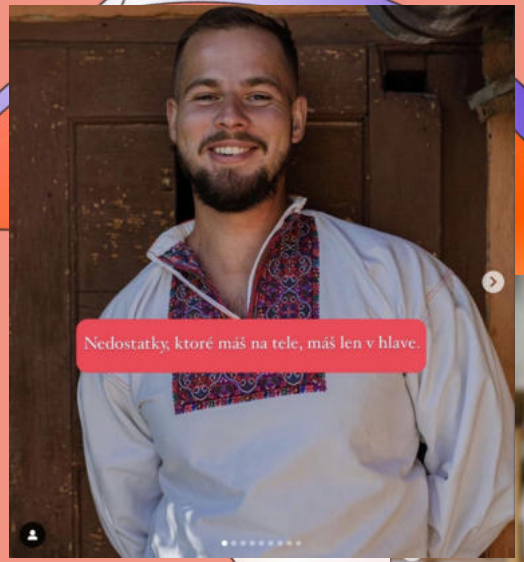

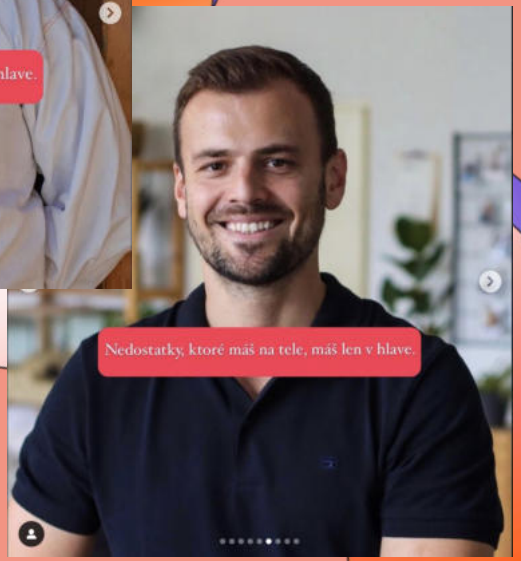

V čase, kedy zažívame nárast mentálnych problémov (vyhorenie, úzkosť, depresia) najmä medzi mladými ľuďmi, je priznať si fakt, že sa ma to týka rovnako v poriadku. Je OK si priznať, že som bol vo vzťahoch toxický, ale pracujem sa sebe … Mať stretnutia so psychológom je dnes skôr pridaná hodnota a nadštandard, lebo mladí vnímajú, že je ich nedostatok, alebo si ich služby nemôžu dovoliť.

Viete to aj lepšie

V rámci snahy o akceptáciu a podporu inakosti mladí nezostávajú len pri želaniach. Mladí sú uvedomelí, odvážni a otvorení a majú zmysel pre spravodlivosť, zodpovednosť a tieto hodnoty vyžadujú od influencerov, značiek, firiem. Na rozdiel od trendu *Pre, proti a do seba* nerušia svoje odbery, ale upozorňujú, že vidia odklon od deklarovaných hodnôt a pripomínajú, že sú to práve hodnoty, ktoré ich k firme či značke priviedli. A žiadajú, aby sa dodržiavali.

Tiež je možné častejšie sa stretnúť so slušným komentovaním netolerancie alebo slušným komentovaním zlého správania. Príkladom je kauza *"Buzerant, diky za Wolt"* rozvírila sociálne siete a zdvihla sa mohutná vlna kritiky voči firme, kde k takejto situácii mohlo vôbec dôjsť. Mladí upozorňovali na povinnosť firmy ošetriť, aby sa takéto situácie neopakovali.

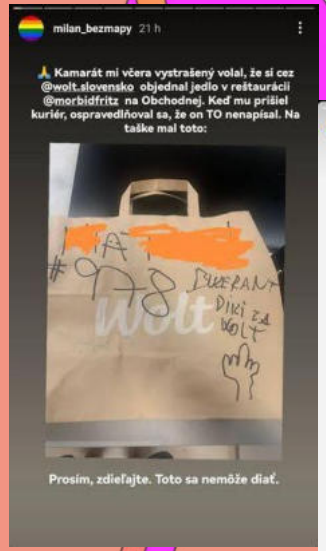

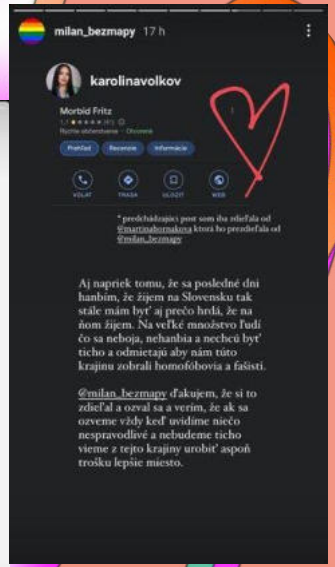

Firma sa ospravedlnila a prisľúbila prijať vhodné opatrenia. Prijatie jasného stanoviska voči homofóbnemu správaniu a korektné uzavretia kauzy bolo hodnotené pozitívne. Aj napriek tomu, že sa posledné dni hanbím, že žijem na Slovensku, tak stále mám byť aj prečo hrdá, že na ňom žijem. Na veľké množstvo ľudí, čo sa neboja, nehabia a nechcú byť ticho a odmietajú, aby im túto krajinu zobrali homofóbovia a fašisti".

Aj *Cristiano Ronaldo* bol kritizovaný svojimi fanúšikmi, že je spojený s kontroverznou osobou psychológa známeho svojimi anit-LGBTI+ názormi, spochybňovaní rovnocennosti žien či vakcíny proti covidu. Fanúšikovia mu vyčítali, že odbočil od svojich hodnôt, a že by mal takéto správanie do budúcnosti prehodnotiť. Mnohí ho považujú za otvoreného a tolerantného človeka a jeho prepojenie na človeka s odlišnými hodnotami považujú za nešťastné.

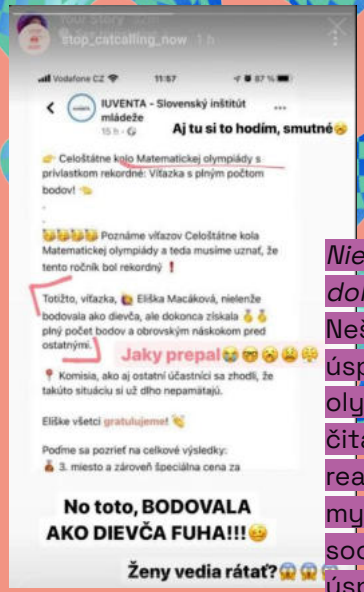

Nielenže bodovala ako dievča, ale dokonca získala plný počet bodov Nešťastne sformulovaný post k úspešnej Eliške na matematickej olympiáde vyvolal úsmev na tvári čitateľov a množstvo briskných reakcií. Aj keď to určite nebolo myslené zle, mladým sledovateľom sociálnych sietí je vyjadrenie k úspechu dievčaťa v matematike ako býkovi mávanie červeným súknom. *Ženy vedia rátať?...Aký prepal!...No toto? Bodovala ako DIEVČA?...*

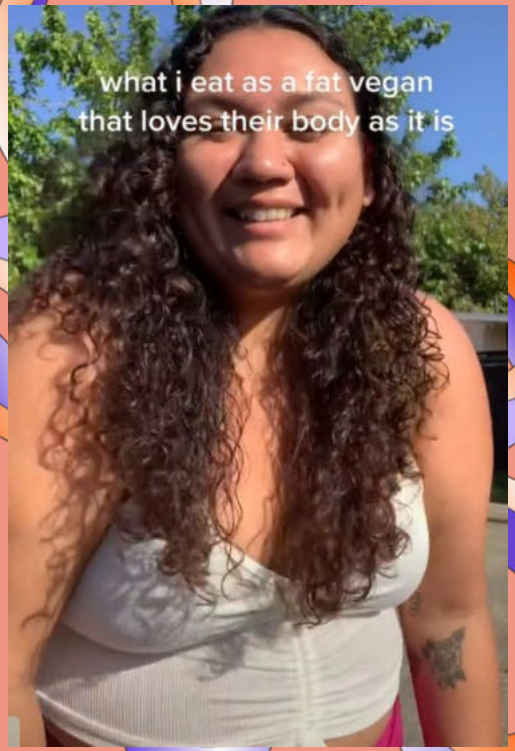

Chlapci "nebojácni". Dievčatá "láskavé".
Tieto stereotypné nápisy na detskom a tínedžerskom oblečení neostali bez odozvy verejnosti. Firmy ako Primark či Boden boli kritizované, že podporujú predstavy o rozdielnych rolách (a možnostiach) pre chlapcov a pre dievčatá. Kým chlapci sú podporovaní nápismi v akčnosti, nebojácnosti, dievčatám sa podsúvajú odkazy ako "vždy perfektná", "keep smiling" a pod. Obe spomenuté firmy sa ospravedlnili s tým, že rozšírené vnímanie rôznych rodových preferencií budú reflektovať vo svojich produktoch.

Na Tiktoku je viac príkladov, kde mladí ľudia upozorňujú na fakt, že nie je správne kritizovať ostatných len preto, lebo nespĺňajú zažité predstavy. "Som pri tele, ale som vegánka. Aj keď sa mi smejete - som zdravá a mám rada svoje telo. Ukážem vám čo jem ako fat-vegan :-)".

Gender Pay Gap Bot: Prestaňte hovoriť frázy. Začnite problém riešiť
Stránka zameraná na upozorňovanie na rozdielnu mzdu žien a mužov. Automatická funkcia retweetuje pôvodný tweet firiem o tom, čo urobili pre svoje zamestnankyne pri príležitosti MDŽ s tým, že zverejňuje rozdiel v odmeňovaní žien a mužov v týchto spoločnostiach. Účet začal fungovať v roku 2021 s 1 400 sledovatelmi a teraz sa môže pochváliť viac ako 113 000 sledovateľmi.

Dopady trendu

Medzi dopady je možné zaradiť rôzne reakcie médií či vznik rôznych služieb, ktoré súvisia so snahou a potrebou mladých ľudí akceptovať individuálnu jedinečnosť, podporovať osobnú voľbu v akejkoľvek oblasti a vytvárať bezpečné prostredie pre takto zvolený život:

- Odchod mladých ľudí z Facebooku nebol spôsobený len vznikom rôznych iných platforiem a pretlakom staršej generácie ako užívateľov FB. Jedným z vážnych dôvodov boli reakcie a komentáre, ktoré do dnešných dní často prekračujú hranice slušného správania, sú plné nenávisti, odsudzovania.

- Rôzne médiá ako napr. Denník SME zamestnávajú administrátorov diskusií, lebo mnoho čitateľov (nielen mladých), nechce už zažívať zlé pocity pri čítaní nenávistných komentárov, ale chce slušne a korektne o veciach diskutovať. Aj preto Denník N v auguste 2023 zaviedol definítivne moderovanú diskusiu len pre predplatiteľov s tým, že “nechceme dopadnúť ako FB”.

Dopady trendu

- Ak bude naďalej narastať tlak na slušnosť, tak Apology generátor (Generátor ospravedlnení) s využitím umelej inteligencie bude obľúbenou pomôckou. Uvediete adresáta ospravedlnenia a dôvody, prečo sa ospravedlňujete a generátor pripraví odpoveď, ktorá by mohla obmäkčiť druhú stranu. Dôvodom vzniku tejto služby budú pravdepodobne aj kauzy, z ktorých vznikla tzv. nopologia čiže ospravedlnenie, ktoré ním vlastne nie je, ale cez formu ospravedlnenia sa influenceri snažia získať pozornosť, aby vysvetlili, alebo obhájili svoje konanie.

- Zmena definície slova láska v online verzii *Slovníka súčasného slovenského jazyka*. Už to nie je len náklonnosť jedného pohlavia k druhému, ale je to náklonnosť jednej osoby k druhej.

Dopady trendu

- Iniciatívy rôznych služieb pre rodičov, ktorí chcú posilniť svoje zručnosti najmä v oblasti úcty a rešpektu voči deťom aj ako rozvíjať tento aspekt u detí. Efektívne rodičovstvo, Vnímavé rodičovstvo, Rešpektovať a buď rešpektovaný, Ako si poradiť so svojím teenagerom - je to len malá vzorka aktuálnej ponuky kurzov. Nová generácia rodičov chce vychovať autentické a otvorené dieťa, ktoré sa nemá báť prejaviť svoje city a pocity (tj. aj svoju zraniteľnosť). Rodičia sa snažia nielen viesť svoje deti k odolnosti, ale je citeľná aj snaha o rozvoj bezpečného prostredia v bežnom živote, v celej spoločnosti. Influencer Jovinečko vo svojich príspevkoch na IG (okrem iného) často porovnáva príklady tradičných aj nových prístupov vo výchove dnešných rodičov.

- Dating apps - aplikácie na zoznamovanie reflektujú otvorenosť novej generácie vo vzťahoch a profiloch. Už nie je nutné sa definovať len ako muž alebo žena a hľadať si partnera/ku za účelom nadviazania hlbšieho či trvalejšieho vzťahu. Aplikácia Feeld napríklad dovoľuje užívateľom pri identifikácii sa vybrať si z dvadsiatky možností. Partnerov a parterky si hľadajú na rôzne účely. Feeld napríklad umožňuje udať ako preferenciu etickú nemonogamiu, polyamoriu, príležitostný sex ale aj túlenie sa. Na Slovensku rozšírenejšia aplikácia Badoo zase dovoľuje užívateľom vybrať, či ich má párovať s ľuďmi, ktorí sú pripravení na vzťah alebo chcú len randiť.

Na zamyslenie

Nevedie požiadavka mladých “rešpektujte, aký som bez vysvetľovania a argumentovania” nakoniec k absencii verejnej diskusie o ich potrebách, ktorá by mohla viesť k lepšiemu pochopeniu a širšej podpore? Nezabije forma nakoniec odkaz? Príkladmi sú kryptické odkazy a obrazy niektorých subkultúr, ktoré pri neznalosti kontextu, dôvodov a príčin môžu nakoniec viesť ešte k väčšej polarizácií (napr. niektoré feministické iniciatívy).

Môže si spoločnosť nevšímať zhoršovanie situácie napr. s normalizáciou nadváhy u mladých ľudí, lebo všetko ľudské je OK? Nepovedať, neupozorniť, neurobiť niečo, aby sa táto konkrétna situácia zmenila? Neprinesie to len ďalšie zhoršenie medzigenerčného spolužitia?

Scenáre možnej budúcnosti

A. Možnosť plne rozvíjať svoj potenciál, alebo sa o to aspoň snažiť, a pritom nemať žiadne pevne stanovené hranice (vzhľad, vzťahy, strava, rod...), môže viesť najmä u mladých ľudí k vyčerpaniu až vyhoreniu. Pretože "všetko je akceptované, všetko je v poriadku, skúsme, čo to dá." Bude potrebné sa zamerať na prácu s neúspechom, prácu s chybami, ako sa s nimi vyrovnať a pritom si udržať zdravý rozum a odstup. Už dnes je téma rozvoja osobnej reziliencie (odolnosti) v ponuke viacerých firiem. A bude sa o tejto potrebe hovoriť stále viac. Rozvoj osobnej odolnosti bude musieť zahrnúť aj rozvoj schopnosti učiť sa z chýb iných a lepšie si uvedomovať vlastnú hodnotu.

B. Nedostatok profesionálov (psychológov, koučov) umožnia vznikať iným formám pomoci, ktoré budú ľahšie dostupné (napr. fejk šamani a pod.).

C. Odchod mladých zo sociálnych sietí a požiadavka na slušné a korektné diskutovanie môže v krajnom prípade viesť až k regulácii internetu. Aktuálne prítomná je len regulácia internetových diskusií, ale nemusí sa to len tu zastaviť. Prípadne dôjde k vzniku nových sociálnych sietí, ktoré budú od počiatku nastavené na oveľa zmierlivejšiu komunikáciu.

Scenáre možnej budúcnosti

D. Opúšťanie firiem, ktoré nedodržiavajú hodnoty alebo prístupy dôležité pre mladých zamestnancov (napr. tolerancia, akceptácia individuálnych špecifík, podpora, bezpečné prostredie) povedie k zmene alebo vzniku novej firemnej kultúry - viac tolerantnej, viac rešpektujúcej a akceptujúcej rôzne špecifiká, individuálne prejavy. Nedostatok mladých ľudí (klesajúca demografická krivka) a snaha o ich udržanie povedie zamestnávateľov k systematickej podpore témy well beingu vo firmách (firemný psychológ, masér, ezoterik, šaman, muzikoterapia, zvukoterapia, sabatické prázdniny, skrátený pracovný týždeň a pod.).

E. Neriešenie niektorých problémov, príznakov, spôsobených napr. normalizáciou nadváhy či obezity môže viesť k celkovému zhoršeniu zdravotného stavu mladej generácie.

F. Vo vzdelávaní sa presunie pozornosti od rozvoja individuálnych kompetencií jednotlivca k podpore jeho schopností efektívneho spolužitia v širších komunitách. Pre dosiahnutie nápravy vo vzťahoch v silne polarizovanej spoločnosti sa zavedie výchova k zmieru ako povinná súčasť vzdelávania.

Školská dezilúzia: únik z matrixu zvaného škola

03

Školská dezilúzia: únik z matrixu zvaného škola

Vzdelávací systém čelí výzvam, ktoré vyplývajú z rýchlych technologických zmien a narastajúcej komplexnosti spoločnosti. Mnohí mladí ľudia sa stretávajú so školskou dezilúziou, keď zistia, že tradičné vzdelávanie nepostačuje na prípravu pre moderné pracovné trhy a výzvy 21. storočia.

HNACÍ MOTOR TRENDU

- Nové technológie zamerané na uľahčenie učenia sa
- Nízke ohodnotenie a slabá motivácia stať sa učiteľmi
- Systém vzdelávania orientovaný na podávanie výkonu
- Online kurzy
- Rýchlo meniaci sa trh práce
- Umelá inteligencia, najmä ChatGPT
- Slabá agilita školského systému reagovať na aktuálne zmeny
- Nedostatočný dôraz na vzdelávanie riaditeľov škôl
- Post-covidové obdobie a dlhá izolácia žiakov

PREJAVY TRENDU V ŽIVOTOCH MLADÝCH

- Microlearning
- Technológie zastupujú vo vzdelávaní človeka - AI ako súkromný učiteľ
- Konzumovanie online vzdelávania
- Edutainment
- Chýbajúci sprievodcovia učením sa
- Únik zo školy
- Syndróm vyhorenia u žiakov ale aj pedagogických pracovníkov
- Útoky na školu a školský systém (“escape the matrix”...)

DOPAD

- Rozmach online nástrojov na zvládnutie školského učiva (matykár, Dejepis inak)
- Vznik nových alternatívnych škôl
- Nové vzdelávacie aplikácie
- Homeschooling

Urgentnosť pandémie uvrhla relevanciu dominantného vzdelávacieho systému do nového svetla

Počas pandémie nastal v spoločnosti chaotický stav, keď sa veľa vecí, ktoré boli samozrejmé, prevrátili hore nohami. Postavilo nás to pred situáciu, kedy sme museli spracovať množstvo rozštiepených informácií a vyznať sa vo svojom vlastnom komplexnom prežívaní toho celého, vrátane dopadu tejto situácie na naše duševné zdravie, či kvalitu vzťahov. V krátkom čase sa teda vynorili potreby reálneho, každodenného života, na ktoré mnohí neboli pripravení, napr. zvládanie stresu, psychická reziliencia, či medziľudská komunikácia. Nápor na medziľudskú komunikáciu bol v tom, že ľudia zrazu trávili oveľa viac času v prítomnosti blízkych v situáciách často poznačených existenčnými strachmi (napr. stabilita príjmov, strach o svojich blízkych). Tiež sa na nás z každej strany valili informácie, ktoré si často protirečili a do našej pozornosti prinášali rôzne súvislosti, kontradikcie a nejednoznačnosti našej doby.

Pandémia zvýraznila význam školy nielen ako priestoru na vzdelávanie, ale i priestoru na socializáciu. Mladí ľudia boli náhle odtrhnutí od fyzického kontaktu so spolužiakmi a výuka sa presunula do online prostredia, čo boli pre mnohých z nich ďalšie stresory. Toto bolo najmä pre mladých ľudí psychicky aj emočne náročné. Viac sme o tom písali v trende *Druhý život sa stal prvým*.

Podľa štúdie konzultačnej firmy McKinsey COVID-19 spôsobil, respektíve prehĺbil, globálnu krízu vo vzdelávaní. Podľa Unicef vzdelávacie systémy zlyhávali už pred pandémiou. COVID-19 túto krízu vzdelávania ešte zhoršil a deti v takmer každej krajine zaostávajú vo vzdelávaní.

Prejavilo sa to aj na Slovensku. Podľa učiteliek a učiteľov sa do dištančnej výučby typicky zapájalo 81 % detí, takmer vôbec sa do dištančnej výučby nezapájalo 10 % detí. Učiteľky a učitelia odhadli, že žiaci a žiačky sú pozadu o 2 mesiace oproti bežnej výučbe. V dôsledku pandémie učiteľky a učitelia najčastejšie zaznamenali zhoršenie v oblasti pracovnej pohody (46 %) a duševného zdravia (41 %) (dáta podľa reprezentatívneho prieskumu školského roku 2020 - 2021 od Centra vzdelávacích analýz).

O klesajúcej adekvátnosti súčasného dominantného prístupu v školstve sa vie už dlho a poukazovala na to ešte pred pandémiou rozsiahla analýza v rámci projektu To dá rozum. Súčasná školská reforma, či početné aktivity neziskového a privátneho sektora na tvorbu alternatívnych vzdelávacích inštitúcií a príležitostí pre mladých ľudí to len zdôrazňujú.

Zásadná transformácia je už dlho veľmi potrebná. Pandémia otvorila Pandorinu skrinku. Školy boli donútené prispôsobiť sa novým podmienkam. Tak ako tvrdia samotní mladí ľudia z nášho prieskumu: “Pred koronou som si ani nevedela predstaviť, že by sa dali niektoré veci v škole zmeniť. Korona však ukázala, že sa to dá. Ale tá škola sa vôbec nezmenila”. Mladí už nechceli návrat do starých koľají a nechcú to stále. Mnohí tak nadobudli novú perspektívu na vzdelanie a rozvoj a táto bola konfrontovaná návratom do tej istej, nezmenenej školy. Namiesto podpory dostali veľké množstvo učiva, ktoré museli rýchlo dobehnúť.

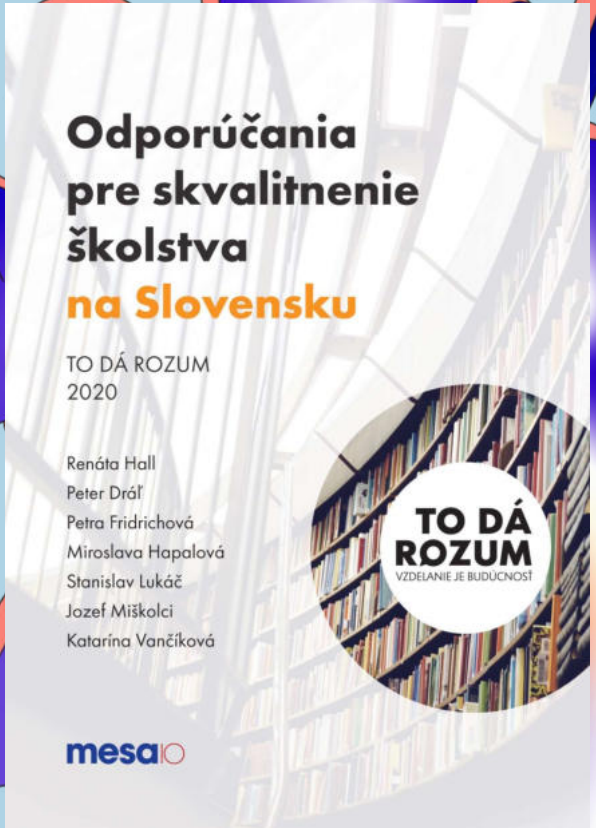

Veľký nápor na učiteľov

V čoraz rýchlejšie sa meniacom svete sú učitelia a učiteľky vystavovaní vysokým nárokom na ich vlastnú schopnosť zorientovať sa v zmenách či vynárajúcich sa trendoch. Ak to sami nevedia a chýba im flexibilita, tak len ťažko v tomto poslúžia svojim žiakom.

Analýza kvantitatívnych dát prieskumu To dá rozum z rokov 2017-2019 poukazuje na to, že na všetkých stupňoch vzdelávania je prevládajúcou metódou výučby výklad učiva a podľa odpovedí učiteľov a učiteliek aj rozhovor o téme. Žiaci a žiačky stredných škôl, ktorí sa zapojili do prieskumu, uvádzali, že často využívaný spôsob vyučovania je aj diktovanie poznámok. Vysokoškolskí študenti a študentky, ktorí sa zapojili do dotazníkového prieskumu, uvádzali, že im učitelia na hodinách čítajú texty. Aktivizujúce formy a metódy vzdelávania, ktoré vyvolávajú u študentov väčší záujem o preberané témy a uľahčujú ich pochopenie, sa využívajú len v obmedzenej miere. Novšími dátami v slovenskom kontexte nedisponujeme.

Podľa našich zistení, sa toto veľmi nezmenilo ani po pandémii. Mladí ľudia vnímajú mnoho učiteľov základných a stredných škôl ako “zastaraných”, niektorých až ako, podľa ich vyjadrení, “starých komunistov”. Viacerí mladí ľudia tiež hovorili o tom, že sa nevedia spoľahnúť na to, či to, čo im učiteľ/ka hovorí, je stále aktuálne a relevantné k súčasnej dobe, alebo či už to bolo vyvrátené najnovšími výskumami. V niektorých prípadoch sa dokonca snažia zorientovať aj v tom, či to nie je iba ich osobný názor, ktorý pretláčajú alebo nejaká konšpirácia. To sa objavovalo najmä v predvolebnom období.

Na niektorých školách mladí zažívajú aj inovatívne prístupy: ”My sme mladá škola aj vďaka mladým učiteľom. Reálne s nami natáčajú tiktoky, aby si napravili meno školy.”, “Môj brat má mladších učiteľov a robí kopec inovatívnych vecí”.

Taktiež však vnímajú, že je náročné presadiť inovácie, no očakávajú flexibilitu. “Vekový priemer učiteľov je vysoký a neinovujú. A nám to, čo učia, je zbytočné. Aj noví učitelia sa učia starú formu. Škola nedáva priestor, aby sa inovovalo, aby boli učitelia kreatívni”.

Osobitnou kategóriou sú digitálne zručnosti. Priemerný vek učiteľov je 47 rokov. V školách sú dnes generácie žiakov, ktoré vyrastali v online priestore, ktorý bol bežnou súčasťou ich reality. V praxi to často znamená, že sa vedia v online svete a v digitálnych nástrojoch hýbať oveľa efektívnejšie ako samotní učitelia.

Treba však uznať, že ani (inovatívni) učitelia to nemajú v rámci aktuálneho systému jednoduché. Pri rozhovoroch s učiteľmi sme sa stretávali, že najväčšími bariérami v rámci inovácií sú naratívy “veď ich musím pripraviť na monitor/maturitu”, prípadne aj so strachom z kontroly od kolegov/vedenia školy alebo školskej inšpekcie.

Škola ako továreň

Napriek tomu, že v rámci inovovaného štátneho vzdelávacieho programu je zadefinovaný profil absolventa základnej školy, ktorý má všetstranne rozvíjané kompetencie (súbor vedomostí, zručností a postojov), prax je iná. Namiestno učenia zameraného na rozvoj kompetencií, sa mladí ľudia učia skôr v školách predmetovo, izolovane. A stále prevláda (najmä u starších generácií) vnímanie školy ako miesta, ktoré má pripraviť mladých ľudí na trh práce. Tento naratív pramení ešte z roku 1774, kedy Mária Terézia vydala Všeobecný školský poriadok, ktorým reagovala na stále rastúcu potrebu kvalifikovaných pracovníkov pre manufaktúru. V roku 1805 bola uzákonená povinná školská dochádzka a masovo sa začal používať spôsob výuky, ktorý dnes nazývame frontálny. Jeden učiteľ predáva mnohým žiakom naraz to, čo vie.

Všetky tieto vzdelávacie reformy boli reakciou na novú ekonomickú situáciu. Lenže trh práce sa mení, výrazne automatizuje a digitalizuje. Napriek tomu je veľký nápor na mladých ľudí, aby si vybrali v pomerne mladom veku, "čo chcú v živote robiť". A tomu sa prispôsobuje učivo a predmety, z ktorých pôjdu maturovať. Ale ako píšeme v trende *Pracuj rozumne, nie tvrdo,* väčšina z mladých ľudí nepracuje v jednom zamestnaní celý život. Podľa prieskumu ResumeLab je 83% mladých ľudí z generácie Z "job hoppermi", čo znamená, že nemajú problém zmeniť prácu. Približne 65% mladých ľudí si vie predstaviť byť v jednej práci (u jedného zamestnávateľa) maximálne 2-3 roky.

Podľa Svetového ekonomického fóra zanikne do 5 rokov ¼ pracovných miest kvôli digitalizácii a automatizácii trhu práce a snahe o bezuhlíkovú ekonomiku. Vieme iba veľmi málo o tom, aké povolania budú vznikať, no už teraz sa uvažuje o pozíciách súvisiacich s nanotechnológiami, block-chainom, kyber bezpečnosťou, autonómnou dopravou a virtuálnou realitou.

A aj preto je nevyhnutné, aby boli mladí ľudia pripravovaní na život a kariéru budúcnosti. Svetové ekonomické fórum zadefinovalo kompetencie, ktoré sú nevyhnutné pre 21. storočie.

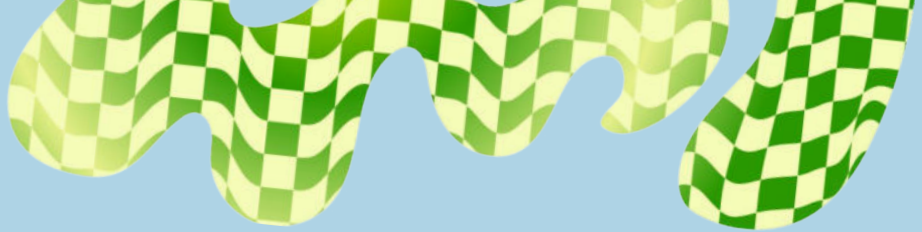

Keď sa však pozrieme, čo a ako sa dnešní mladí ľudia učia na základných a stredných školách, dá sa povedať, že je to skôr okrajovou záležitosťou ako povinnou jazdou. A školské prostredie nevykazuje dostatočnú agilitu flexibilne reagovať na aktuálne meniaci sa trh práce. V konečnom dôsledku to môže mať dopad práve na slovenský pracovný trh, ktorý nebude dostatočne pripravený na všetky zmeny, ktoré prináša silná potreba transformácie trhu práce.

Škola však nie je priestorom iba na prípravu na trh práce, ale aj všestranný rozvoj osobnosti prostredníctvom rozvoja kompetencií. A preto sa mladí ľudia častokrát pýtajú veľmi relevantnú otázku: “Na čo mi to v živote bude”.

Je tu snaha o systémové riešenie. Pilotuje sa kurikulárna reforma školstva a sú tiež vytvorené Regionálne centrá podpory učiteľov s cieľom zavádzania zmien školského systému. Nie sú totiž ani tak problém legislatívne dokumenty, ktoré sú zamerané na kompetenčné vzdelávanie, ale absentuje spôsob prípravy nových učiteľov alebo “preučenie a odučenie” učiteľov v praxi, ktorí majú už svoj zabehnutý systém práce.

Postupné vyhorievanie…

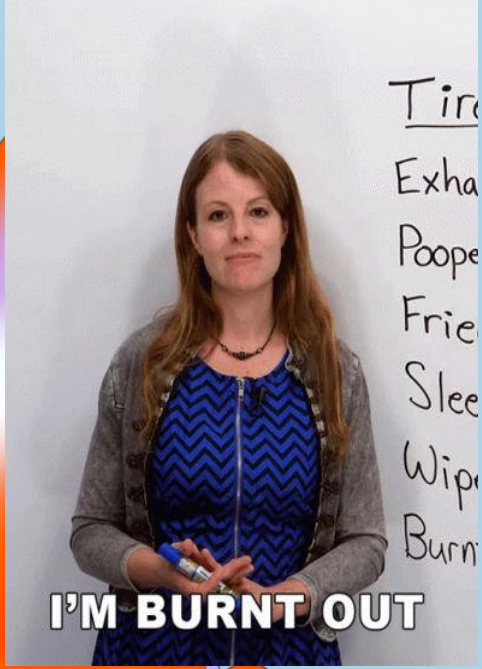

Nerelevantnosť učiva pre život či trh práce, rozmach technológií, prílišná orientácia na výsledky, zastarané formy výučby, toxické prostredie školy a doháňanie učiva po pandémii miesto relevantnej podpory spôsobuje to, že mnoho mladých ľudí vníma školu stále častejšie "ako väzenie", kam musia chodiť.

Samozrejme, sú mladí ľudia, ktorí chodia stále veľmi radi do školy, vidia v nej zmysel, majú tam kamarátov. My sme zaznamenali počas fokusových skupín u mladých ľudí výraznejší hlas, že im príde škola zbytočná, nevidia v nej zmysel. Pri rozhovoroch s mladými ľuďmi sa nám ukázalo, že najmä tí mladší, čo sú ešte na základných školách, si myslia, že to, čo sa učia v školách, je dôležité.

Tí staršieho veku sú viac zneistení. Veľmi vypuklé bolo toto zistenie na začiatku školského roka 2023/2024, kedy prvý týždeň školy (nezávisle od toho, či boli na strednej alebo základnej škole) mnoho z nich pociťovalo únavu "…keď som prišiel zo školy, musel som si na 3 hodiny ľahnúť", frustráciu alebo obdobné negatívne pocity. "Pomenili nám rozvrh a aj učiteľov, zvažujem, že prestúpim na inú strednú školu".

Ak dospelému človeku zmenia agendu v práci, alebo má nepríjemné pracovné prostredie, tak má niekoľko možností. Jedna z nich je zmeniť prácu. Žiaľ, mladí ľudia nemajú v mnohých prípadoch túto možnosť, ak tam nie je súčinnosť rodičov.

Mladí ľudia sa vyjadrili, že "prestup na inú školu nie je bežný, kľúčovú úlohu pri výbere školy hrá stále dostupnosť". Väčšinou najmä rodičia kladú dôraz na interiér a exteriér, aby "to neboli lavice, v ktorých ešte moja babka sedela".

Iná forma, ktorá im príde relevantnejšia a stretávajú sa s ňou stále častejšie u svojich rovesníkov sú "individuálne učebné/študijné plány". Väčšina však hovorí, že si to "chodia do školy odsedieť".

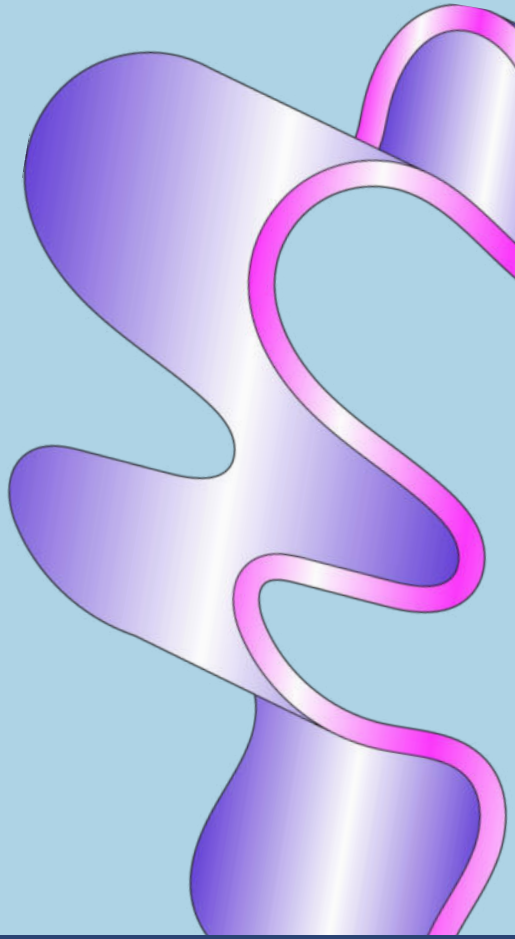

Pri vysokoškolských študentoch sa už objavuje aj väčšia spokojnosť v zmysle “že oni si sami školu vyberali”. Prerušenie štúdia alebo prestupovanie na iné školy je stále väčším trendom. To však neznamená, že netrpia syndrómom vyhorenia. Napriek tomu, že si v mnohých prípadoch vedia sami vytvoriť rozvrh, nikto ich neučil, ako si manažovať vlastné učenie. A majú pocit, že “je toho na nich veľa”.

Z rozhovorov tiež vyvstalo, že majú problém s učením sa doma alebo návykom pripravovania sa do školy na ďalší deň. Zároveň majú doma dostupných mnoho pokušení, ktoré im pútajú ich pozornosť, najmä ak chytia do roky telefón a ani nevedia ako uplynula hodina.

“Ja by som to chcel vedieť si sadnúť doma a učiť sa, vždy si poviem, že idem sa učiť a zrazu si zmyslím, že idem spraviť niečo iné”. “Ja si uvedomujem, že nemám rytmus alebo návyk, som obrovský prokrastinátor”.

Švajčiarska štúdia z mája 2023 konštatuje, že po pandémii sa zvýšil výskyt vyhorenia u žiakov (11-13 rokov). Autori v nej poukazujú na rôzne veci, ktoré s týmto súvisia. Žiaci, ktorí javili známky vyhorenia, pociťovali zvýšený stres, mali horšie výsledky, mali nižšiu dôveru v budúcnosť, boli unavení, či mali iné telesné symptómy. Tiež zavážila vnímaná podpora od rodičov a učiteľov, či všeobecná nálada v triede. Zvýšený workload tiež prispieval k vyhoreniu.

Podobné zistenia sú aj na Slovensku v rámci štúdie HBSC, pričom jedno z piatich starších dievčat je ohrozené depresiou (21 – 22%) a tretina z nich čelí miernej až silnej úzkosti (30 – 32%) alebo sa väčšinou alebo vždy cíti osamelo (26 – 30%). Za posledné 4 roky zaznamenali nárast vnímaných problémov súvisiacich s emóciami, koncentráciou a správaním. "Pandémia ochorenia COVID-19 mala výrazne nepriaznivý dopad na duševné zdravie celej populácie a najviac znepokojujúce sú prejavy narušeného duševného zdravia detí."

Učitelia ako influenceri a influenceri ako učitelia

Ako poukazuje výskum austrálskej firmy Mc Crindle, takmer polovica mladých ľudí z generácie Z sa učí zo sociálnych sietí a to 48% z Tiktoku, 46% z Instagramu a 42% z Youtube. Mladí ľudia teda hľadajú iné zdroje, ako sa naučiť to, čo im príde "dôležité". Existujú aktívni a inovatívni učitelia, ktorí sa snažia učiť inak a mladí ľudia ich s obľubou sledujú a učia sa prostredníctvom ich profilov.

K tým, čo stále rezonujú sú:

- Matykár, venujú si sa predmetu Matematiky
- Dejepis Inak, ako naznačuje nadpis ide o predmet Dejepis
- PinKatS, na učenie slovenčiny
- Baštrng na štúdium povinnej literatúry (pozn. Michal Kubovčík, ktorý stojí za projektom navštevoval pedagogickú fakultu)

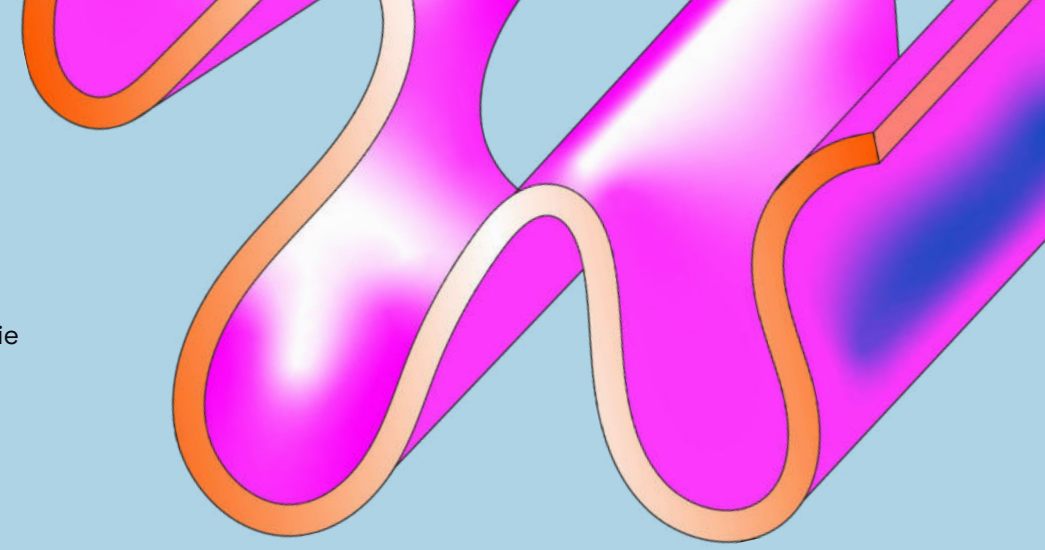

Prípadne túto úlohu zastupujú iní ľudia, ktorí nemusia mať nevyhnutne učiteľské pozadie alebo pedagogické vzdelanie ako napríklad:

- Zo zahraničných je to Crush Course, ktorý prináša vzdelávacie videá z rôznych oblastí
- Na štúdium chémie
- Miss Excel

A v neposlednom rade sú to influenceri, ktorí nemusia nevyhnutne prinášať vzdelávací obsah, no výrazne formujú hodnoty, postoje a názory mladej generácie, aj tým, ak nič nepovedia. Pričom rastie dôležitosť rovesníckeho prístup vo vzdelávaní alebo v štýle vedenia, na čo má výrazný vplyv práve kultúra influencerstva.

Práve silný vplyv rovesníkov na súčasnú generáciu mladých ľudí (či už gen Z alebo gen Alfa) bude mať výrazný vplyv na snahu o transformáciu hierarchického tradičného riadenia. Transformácia hierarchického riadenia školy a väčšie zapájanie mladých ľudí je a bude stále častejšia požiadavka.

Učenie formou nákupného strediska “prídem a naučím sa iba to, čo potrebujem” - alebo zbytočne aj omnoho viac

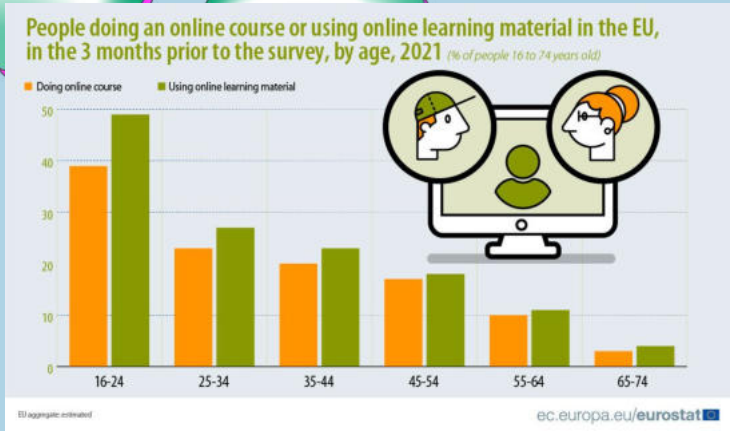

Mladí si na internete robia kurzy, viac ako akákoľvek iná generácia. Získavajú tak zručnosti pre zapojenie sa do trhu práce alebo iné formy zarábania a tiež aj na zlepšenie interakcie jeden s druhým. Zmenšuje sa pozornosť, ktorú mladí dokážu venovať online obsahu. Stále kratšie formáty. Spôsobuje to roztrieštenosť informácií.

V rámci toho sa objavujú dva fenomény a to microlearning, čo je učenie sa po malých krátkych sústach alebo aj bite-sized learning. Duhým je edutaiment, čo ako napovedá názov, ide o spojenie slova education (výchova a vzdelávanie) a entertainment (zábava). Vzdelávací obsah je teda podávaný zábavnou formou a vo veľmi krátkom čase napr. 10 minútové videá.

Ako poukazuje výskum Eurostat z 2021 - 39% mladých ľudí reportovalo, že robí nejaký online kurz a 49% využívalo online vzdelávacie materiály.

K obľúbeným platformám patrí napríklad:

- Coursera 56.3 M (návštev mesačne celosvetovo),
- Domestika 9.2 M - arts and crafts (návštev mesačne celosvetovo),
- EdX 13 (návštev mesačne celosvetovo),
- Udemy 106.9 (návštev mesačne celosvetovo),
- Khan Academy 48.1 (návštev mesačne celosvetovo).

Keď sme sa pýtali mladých ľudí na Slovensku, ako a podľa čoho si vyberajú online kurzy, tak tí, ktorí študujú na vysokej škole, si vyberajú podľa svojho odboru. Zvyšní podľa záujmu, pričom kľúčové je najmä to, že je to ekonomicky dostupné t.j. väčšinou kurzy, ktoré sa poskytujú bezplatne.

Ako už bolo spomenuté vyššie, mladí ľudia vnímajú, že sa učia aj prostredníctvom sociálnych sietí. To, čo sme zaznamenali, je, že sa to spája s istou formou konzumu obsahu. Či už nevedomého charakteru, t.j. obsah, ktorý pozerajú, si nevyberajú vedome s nejakým zámerom a tým pádom je znížená aj miera kontroly, čo všetko "si vpustia do hlavy". Na druhej strane je to snaha vytiahnuť z toho množstva skonzumovaného obsahu maximum. Ako hovorí jedna vysokoškoláčka: "Keď už konzumujem, tak chcem, aby mi to dalo čo najviac. Už to ide do extrému, že stále sa snažíme byť produktívni a nedokážeme vypnúť. Máme pocit, že z nás nič nebude a nemáme oddych, sme pod tlakom úspechu a za človeka zodpovedajú iba jeho úspechy."

Ďalší hovoria:

- “Je to TikTok-om. Máme pocit, že o niečo prichádzame, vadia mi tie dlhšie videá.”
- “Nevládzem nasávať toľko informácií.”
- “Ja si to pretáčam nakoniec alebo si zrýchlujem videá dvojnásobne. Moja pozornosť je už na tom zle. Naposledy som videl 7 minutové video na TikTok a hovorím si, že už je z toho YouTube.”
- “Nedokážeme udržať pozornosť a myslíme si, že máme ADHD. Je to čím ďalej kratšie.”

Mladým ľuďom chýba kompetencia učiť sa učiť - plánovať si svoje vlastné učenie, nie sú k tomu vedení. Uvádzajú, že si to uvedomujú až na vysokej škole, kedy prichádza istá forma samostatnosti pri štúdiu, lenže ako sami konštatujú “nikto nás to nikdy neučil”. Napriek tomu, že človek vychádzajúci zo základnej školy by mal mať kompetenciu učiť sa učiť zvládnutú. (Vychádzajúc z platného štátneho vzdelávacieho programu).

Mladí ľudia taktiež málokedy narazia na niekoho, kto ich sprevádza ich procesom učenia a pomáha im zorientovať sa v ponuke a s výberom toho, čo sa učia samostatne a pod. Tiež chýba sprevádzanie reflexiou toho, čo videli na sociálnych sieťach.

Umelá inteligencia (UI) ako súkromný učiteľ

Z influencerov, vyhľadávačov, či UI modelov sa stávajú sprievodcovia. Formu, obsah a kvalitu vzdelávania teda regulujú algoritmy sociálnych sietí a vyhľadávačov, dizajn UI, ktorý často nie je čitateľný ani pre ich tvorcov a ich súkromné biznis modely.

Zatiaľ čo pri tradičných UI systémoch, ktoré poháňajú napríklad webové vyhľadávače, UI systémy novej generácie ako sú ChatGPT alebo Bard, sa dajú použiť na oveľa špecifickejšie zadania. Jedným z nich je aj tvorba študijného, či rozvojového plánu pre toho, kto sa chce naučiť niečo nové. Mladí ľudia sa teda môžu rozhodnúť, že sa chcú naučiť nejakú novú zručnosť a vypýtať si od stroja na mieru ušitý postup ako na to. Dokážu tiež využiť tieto nástroje na vypracovanie úloh, či príkladov. A nielen to, ale nájsť si v ňom kamaráta, sprievodcu alebo v niektorých prípadoch aj terapeuta.

Na jednej strane je to úžasné rozšírenie možností pre mladých ľudí, na strane druhej vkladajú dôveru do stroja, ktorý nemá kapacitu, aby mu na niekom záležalo, alebo aby vedel odlišovať, čo je dobré a čo zlé. Tieto stroje taktiež nemajú hodnoty a sú veľmi hlboko ukotvené v biznis modeloch privátnych technologických firiem.

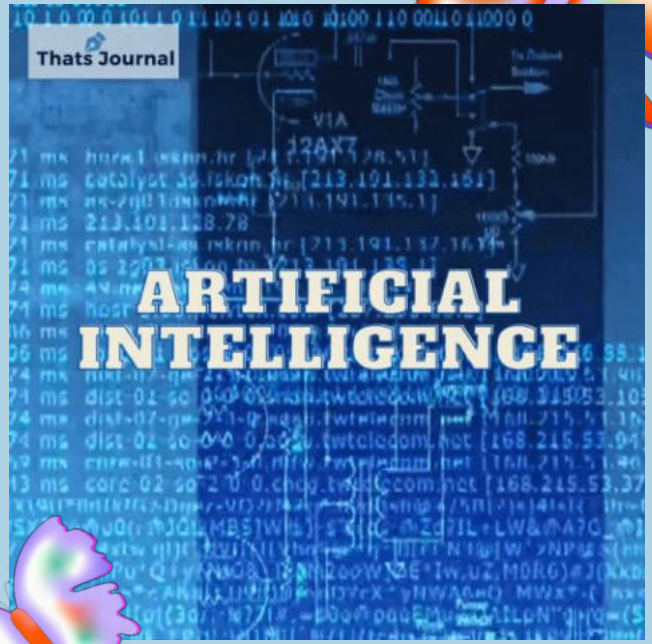

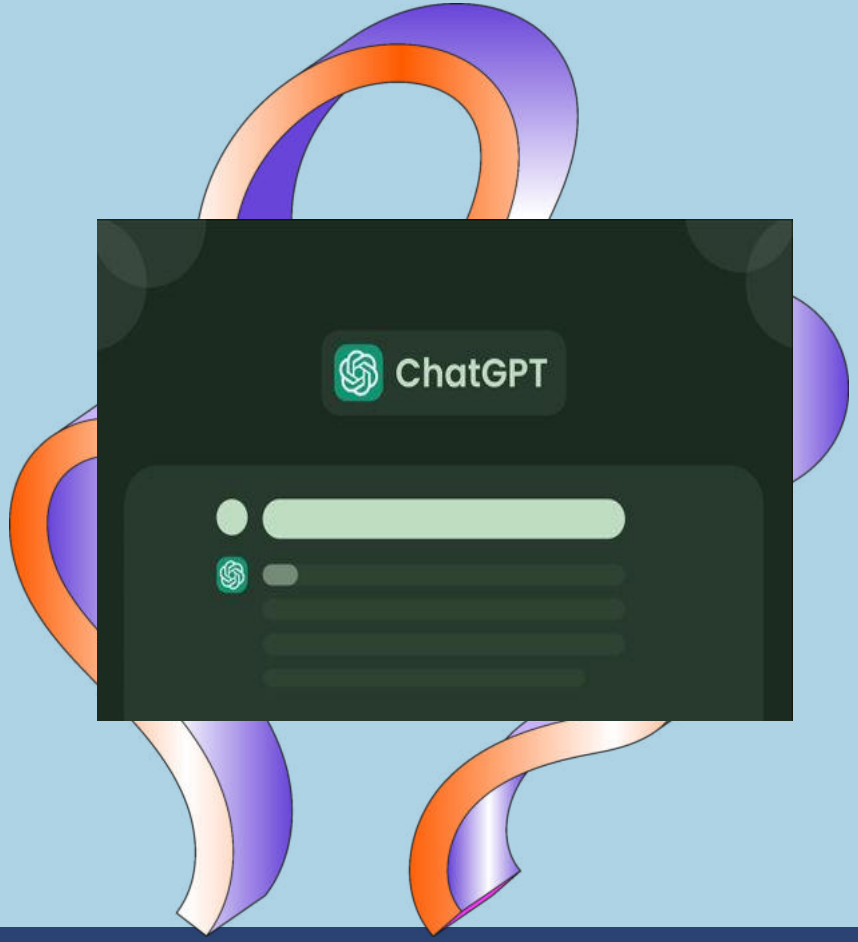

V rámci výskumu MIT Media LAB na malých deťoch (4-10 r.) zisťovali, ako deti interagujú s hračkami/asistetmi umelej inteligencie. Jedným z prekvapivých záverov je, že väčšina detí vníma takéto hračky ako priateľské a dôveryhodné. Staršie deti (7-10 r.) často tvrdili, že umelá inteligencia - špeciálne Alexa (pozn. virtuálny asistent od Amazonu) - je múdrejší ako oni samotní.

Toto je možné považovať za veľmi nebezpečný naratív, s ktorým deti vyrastajú a snažili sme sa zistiť, ako sú na tom mladí ľudia od 13 rokov na Slovensku. Mnoho z nich nevyužíva virtuálnych asistentov, pretože to nie je bežne finančne dostupná služba. Zistili sme, že často však dochádza pri učení k preferovaniu interakcie s technológiami pred človekom. V tomto prípade finančne dostupný ChatGPT. Niekoľko ilustračných výrokov od mladých ľudí zo základných a stredných škôl:

- "Ľudia sa nechcú baviť s inými, hanbia sa."
- "Nechcem otravovať spolužiačku, spýtam sa chatGPT."
- "Najprv sa spýtame chatGPT alebo hľadáme na internete. A až keď to nevieme nájsť, tak potom sa pýtame."

To naznačuje opäť na nevyhnutnosť mať sprevádzajúce dospelé osoby. A ako píše expert na UI Martin Snopko v Eduworld, či môže UI nahradiť v budúcnosti učiteľa: “Umelá inteligencia síce môže raz byť schopná učebnú látku naučiť, povolanie učiteľa ale zahŕňa naučiť študentov sociálno-emocionálne zručnosti, čo je veľmi komplexný problém, na ktorý bude treba aj v budúcnosti učiteľa z mäsa a kostí.”

Je preto nevyhnutnosťou, aby sa škola zameriavala aj na rozvoj práve týchto kompetencií než len na učenie predmetov a odovzdávanie vedomostí.

Zároveň je tu stále etická dilema, či do škôl zaviesť chatGPT a naučiť mladých ľudí s umelou inteligenciou zodpovedne pracovať. Alebo ju radšej zakázať, keďže je to produkt súkromných firiem, ktorým ide o vlastný zisk a masovým využívaním sa vlastne tieto stroje umelej inteligencia učia namiesto toho, aby sa učili žiaci.

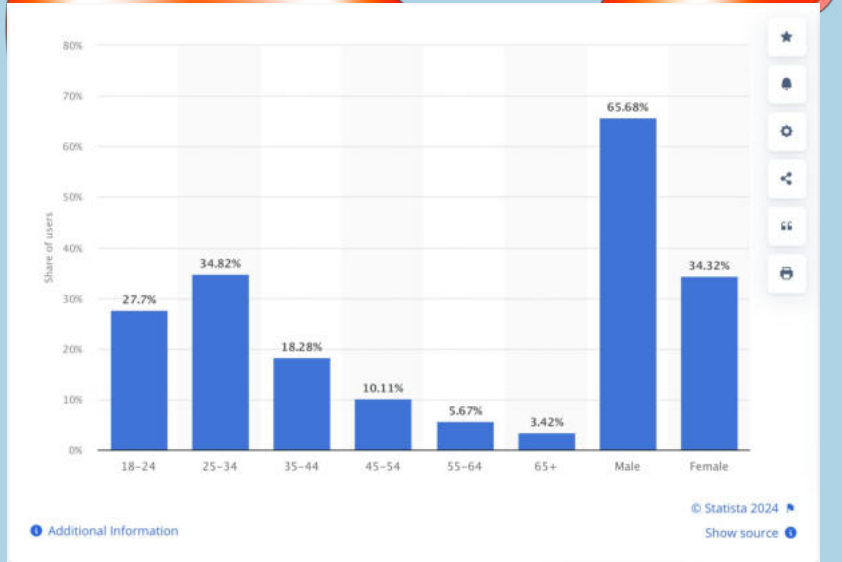

Global user demographics of ChatGPT in 2023, by age and gender

Čo sa chcú učiť, o čom sa chcú vzdelávať

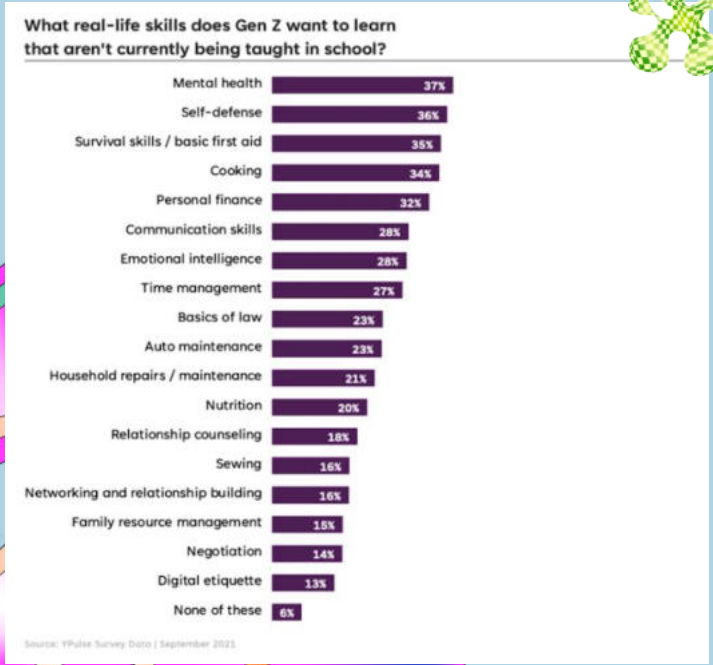

To, čo mladí ľudia považujú za relevantné, aby sa učilo v školách sa postupne mení. Na základe výskumu trendov v severnej Amerike sa ukazuje, čo najdôležitejšie, čo gen Z potrebujú pre život a zároveň by si veľmi želali učiť sa na školách je znázornené na grafike.

O tom, že pre mladých ľudí je téma duševného zdravia podstatná aj na Slovensku a snažia sa túto oblasť výrazne detabuizovať a otvárať sme písali už v trende Supervyhorená generácia.

Mapovali sme, ktoré sú ďalšie témy/oblasti, ktoré sú pre slovenskú mládež dôležité. Sú to témy spojené s vnímaním rodovej rovnosti a rodovej identity, ktoré vnímajú, že by nemali byť tabuizované ani na školách. Ako spomínajú samotní mladí ľudia: “Celková atmosféra na škole je zlá. Chceli sme prezdieľať Tepláreň (pozn. zbierka na podporu LGBTQ podniku), predávať odznaky na podporu, no nedalo sa. V rámci predmetu, kedy sme riešili vzťahy, v učebnici boli aj same sex couples (pozn. vzťahy osôb rovnakého pohlavia), tak sme to ako jediné úplne preskočili a nevenovali sme sa tomu.” Ako sami hovoria: “Závisí od učiteľov ako sú politicky- sociálne naladení”, či sa chcú vôbec o týchto témach baviť, alebo ako sa chcú o týchto témach baviť.

Tak ako bolo naznačené k ďalším témam patrí napríklad vzťahová výchova. Mladých ľudí zaujíma baviť sa o rôznych formách a kvalitách vzťahov (nielen z pohľadu tradičného ponímania vzťahu). Dôležitú považujú aj sexuálnu výchovu vrátane tém súvisiacich so sexuálnym obťažovaním, sexuálnym násilím a otázkou sexuálneho nátlaku a consent (pozn. súhlasu so sexuálnymi aktivitami).

Rezonuje aj finančná gramotnosť, ale je veľmi dôležitý spôsob, ako sa to učí. “Finančnú gramotnosť sme mali na škole, ale bola to skôr paródia. Učili sme sa naspamäť poučky, čo je inflácia, ale nie o tom, ako si vytvoriť rozpočet a manažovať vlastné financie.”

Snaha nadobudnúť zručnosti spojené s prežitím sa objavujú aj medzi slovenskými mladými najmä po tom, čo vypukla vojna na Ukrajine, no súvisí to aj s prírodnými katastrofami a klimatickou krízou. “Brat má 15 rokov a vie random veci, ako prežiť všetky možné apokalyptické scenáre”.

Mnoho mladých ľudí si stále myslí, že politika do škôl patrí. “Politika patrí do škôl, škola nie je apolitická veď vychádza z politiky.“ “Učitelia nám nemusia hovoriť svoje politické názory, ale mali by sme sa o tom baviť.” Vnímajú to skôr ako dôležitú tému na rozvoj kritického myslenia, vypočutie si iného názoru alebo na podporu mediálnej gramotnosti, ako pracovať s rôznymi zdrojmi a vedieť argumentovať. V tomto duchu je dôležité, aby ich škola naučila myslieť a argumentovať a nie, čo si majú myslieť.

A ak tieto témy nepreberajú v škole, tak ich šíria influenceri, ich rovesníci alebo oni sami prostredníctvom sociálnych platforiem ako Youtube, Tiktok, Instagram a podobne. A celé sa to deje v duchu, my sa chceme v tomto vzdelávať, a keď to nespravíte vy, tak vás o tom budeme vzdelávať my.

Na finančnú gramotnosť im napríklad slúži Financopédia, Kryptotrejder.

Na rozvíjanie duševného zdravia Paulicek, Janculik, Moma (PPP), ADHD in 30, kamilaswildlife, K sebe, Hedepy.

Na vzdelávanie v rámci vzťahovej a sexuálnej výchovy napríklad: Sexuálna výchova, Vyhoniť ďábla, Jauuu PS: To Bolelo.

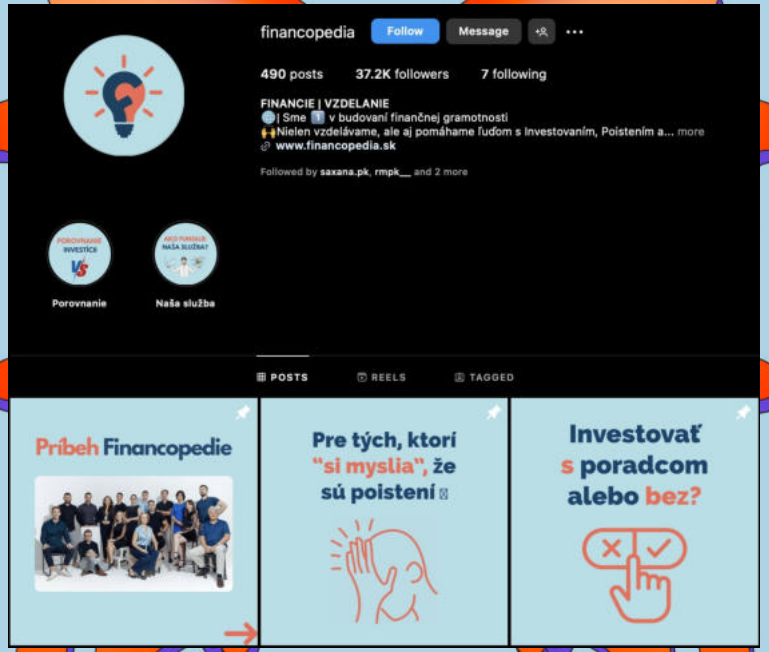

Kým sa škola nezmení…”Escape the matrix”

Ako vyššie spomíname, je tu rastúci trend mladých ľudí, ktorí zažívajú negatívne pocity pri návšteve školy, a/alebo ju považujú za nepraktickú a nerelevantnú pre život.

To ešte povzbudzuje šíriace sa naratívy na sociálnych sieťach v štýle “Escape the matrix”. Čiže od, ”Kašli na školu, vyskoč zo systému. Vďaka škole nebudeš mať prachy ani úspech” po ”Vzdelávaniu treba vrátiť úctu a urgentne ho reformovať tak, aby slúžilo intelektuálnemu, morálnemu, hodnotovému, spoločenskému aj kultúrnemu rozvoju našej krajiny. Nech do školstva chcú ísť aj tí najlepší.”

Mobilizácia a aktivizmus sa prejavujú kolektívne aj individuálne. Sú mnohí influenceri, ktorí priamo alebo aj nepriamo potvrdzujú naratív, že “veď škola je ti zbytočná, neuč sa”. Šíria sa aj rôzne MEME (obrázkové vtipy) o tom, ako nie je potrebné sa učiť.

V konečnom dôsledku to má na mladých ľudí dopad, že si to chodia do školy odsedieť a pri otázke, koľko času trávite v škole odpovedia: “Fyzicky som tam 6 - 7 hodín, mentálne 0”.

Učím sa ako sa adaptovať alebo obchádzať dysfunkčný systém

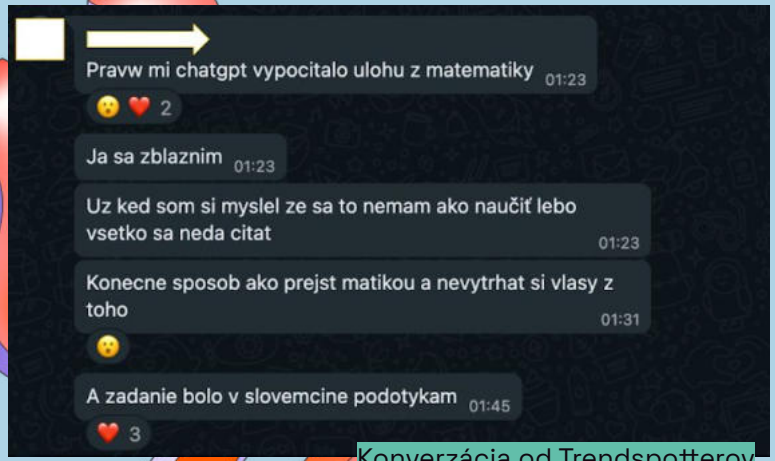

Konverzácia od Trendspotterov

Mladí ľudia v škole si cibria schopnosti ako sa adaptov alebo obchádzať dysfunkčný systém. Podvádzanie a obchádzanie pravidiel v školách bolo vždy v nejakej forme prítomné, dnes má však sofistikovanejší rozmer.

Mladí ľudia majú možnosť využívať umelú inteligenciu či už na inšpiráciu, alebo jednoducho spraví za nich úlohu. “Toľko problémov mám v živote a nič sa neučím na tomto mieste a musím tam chodiť povinne a do toho príde ChatGPT, ktorý spraví úlohy za mňa”.

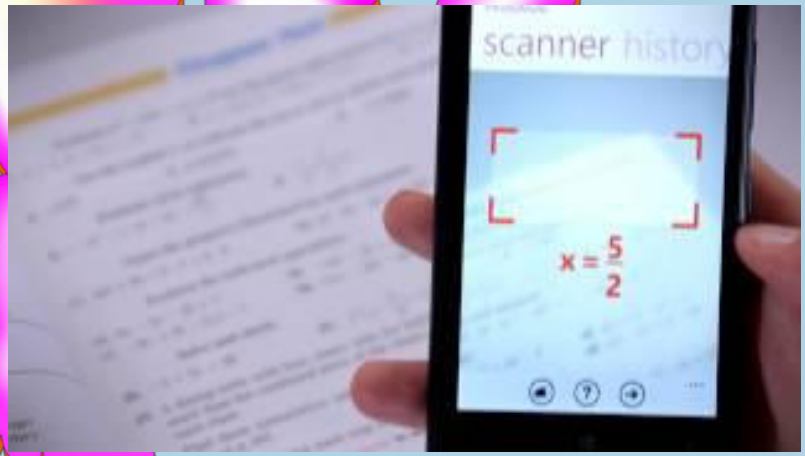

Prípadne im v tom pomáhajú iné technológie alebo aplikácie ako “Photomath”. Alebo využívajú zdieľané online súbory, ku ktorým má ktokoľvek prístup. “Máme toho tak veľa na škole a máme sharovaný disk na celej škole a každý sa učí iba na to, v čom chce pokračovať”.

Neznamená to, že všetci mladí ľudia teraz podvádzajú. Je stále mnoho takých, ktorí sa radi učia, berú to zodpovedne, no silnejúce tlaky si uvedomujú čoraz viac. Pri otázke, či chodia poza školu sme dostali aj takúto prekvapivú odpoveď od študentky strednej odbornej školy: “Ja blicujem kvôli tomu, aby som sa mohla viac učiť. Niekedy je toho tak veľa, nestíham to a tým, že nejdem do školy si zatiaľ na intráku spravím veci, čo nestíham po škole na všetky predmety”.

Niektorí sú zase vysokoefektívni z pohľadu kvantity, že sa dokážu rýchlo naučiť. Študentka vysokej školy hovorí, že “ja som v práci 1 - 16 hodín denne a tým že freelancujem, mám v tom bordel a viem niektoré veci stihnúť za 2 hodiny”. Otázna však je kvalita učenia sa.

Ak ťa škola nebaví, nikto ťa nedrží … alebo ako sa mení úloha učiteľa

Medzi učiteľmi na stredných školách sme zachytili aj naratív, že “ak ťa škola nebaví, tak ťa nikto nedrží, už nemáš povinnú školskú dochádzku”. Už to nie je o tom, že učiteľ je ten, ktorý predáva všetky informácie všetkým rovnako. Dnešné deti majú informácie 24/7 vo svojom vrecku v mobile. Dôležitejšie sa ukazuje, že to má byť niekto, kto ich sprevádza ich procesom učenia, pomáha im zorientovať sa v tom, čo ich baví a rozvíjať horizontálne kompetencie ako kritické myslenie, kreativitu, ako pracovať s informáciami a pod. Kľúčová úloha učiteľov dneška je tiež naučiť ich, aby mali radi učenie.

Zmena školského systému môže trvať aj dekády. Ak je trend silný a bude rýchly, je len otázka času, kedy všetci mladí ľudia budú radšej čerpať vedomosti od umelej inteligencie, než aby sa učili v nejakej forme školy. Pripravujú sa tak o možnosť získať schopnosť pracovať v tíme a spolupracovať, uvedomovanie si komplexnosti sveta, budovanie vzťahov a pod.

Vzdelávacia rovina je momentálne viac v rukách influencerov, podcastov, filmov, značiek a algoritmov. A pritom učitelia a školy majú rovnakú, ak nie väčšiu moc ako influenceri.

Máme už mnoho učiteľov a škôl, ktoré si to uvedomujú a snažia sa robiť veci inak. Veľmi dobre to pomenoval *Prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc.* ako je potrebné pomáhať žiakom v neistom svete hľadať si cestu. A pomenováva podľa nás aj niektoré bariéry k dosiahnutiu potrebných zmien:

"Dôvodov je veľa, medzi nimi to, že súčasný svet preferuje technologické, praktické a okamžité efekty. Preferuje matematiku či prírodné vedy, pretože spoločenskovedné vedy sú vnímané ako „rozprávanie o ničom". Úlohu zohráva možno i tlak rodičov, ktorí majú záujem, aby sa ich deti efektívne a rýchlo uplatnili, nie aby vnímali, ako fungujú hlbšie procesy v spoločnosti. Ľudia bežne fungujú bez toho, aby chápali význam sociálnej a kultúrnej tradície pre život okolo seba. Ako hlavný dôvod však vnímam – a opäť sa to netýka len občianskej náuky, ale aj ostatných humanitných predmetov, že pri ich štúdiu nevidíme hneď priamy efekt.

Dnes je celá Európa, celá spoločnosť, orientovaná na výkon. V práci či v škole dostaneme zadanie, ktoré si máme naštudovať a o tri dni prísť s výsledkom či riešením. Spoločenskovedné predmety toto neumožňujú. Ak pochopím, prečo išiel Napoleon do Ruska, čo mi to prinesie v živote? Efekty sú dlhodobé, ale nemáme nástroje na to, aby sme ich zmerali. Nejaké možnosti merania sa ukazujú vo výskumoch magnetickej rezonancie mozgu, ale stále zďaleka nie sme pri takom meraní efektu, aký vidíme pri fyzike či chémií. To je dôvod, pre ktorý stále funguje v školách memorovanie. Vieme odmerať, že ak si žiak pamätá štyri fakty, dostane dvojku, ak desať faktov, má jednotku."

Kto a kde sú sprievodcovia?

Mnohým mladým ľuďom chýbajú sprievodcovia na ceste životom, ktorí by im pomohli žiť ho zmysluplne. Znamená to takých sprievodcov, ktorí im ukazujú, ako sa vyznať v komplexných súvislostiach, ako komunikovať a udržiavať dobré, kvalitné vzťahy s druhými ale aj sami so sebou. Nemenej dôležité je sprevádzanie v budovaní kapacity adresovať reálne problémy vo svojom živote a také, ktoré vidia okolo seba, či v spoločnosti. V škole aj doma by týchto sprievodcov mali mať, avšak nie vždy je to tak.

Scenáre možnej budúcnosti OECD

A. Rozšírené školstvo: zintenzívnenie súčasného modelu masového školstva

B. Outsourcované vzdelávanie: outsourcing školstva a následný nárast trhov so vzdelávaním

C. Školy ako vzdelávacie centrá: zmena účelu školského vzdelávania a transformácia škôl

D. Učenie sa za pochodu: koniec vzdelávania v školách a zánik školského vzdelávania

Okrem priameho vplyvu na študentov majú oneskorenia vo vzdelávaní potenciál ovplyvniť hospodársky rast: podľa analýzy spoločnosti McKinsey by sa do roku 2040 mohlo nedokončené vzdelávanie súvisiace s COVID-19 prejaviť v ročných stratách globálnej ekonomiky vo výške 1,6 bilióna USD.

Záver

Na základe výskumu trendov mladých ľudí na Slovensku je zrejmé, že ich preferencie, hodnoty a spôsob života sa neustále menia a vyvíjajú. Tento výskum poskytuje dôležité poznatky o tom, ako mladá generácia vníma svet okolo seba, aké sú ich potreby a túžby, a ako sa tieto faktory premietajú do ich každodenného správania a rozhodnutí. Tieto trendy majú vplyv nielen na ich spotrebiteľské návyky a spôsob komunikácie, ale aj na ich postoj k práci, vzdelaniu a spoločenským otázkam.

Napriek tomu, že popisujeme 3 trendy, je dôležité si uvedomiť, že mladí ľudia nie sú homogénna skupina a ich názory a preferencie sa môžu výrazne líšiť v závislosti od ich osobných skúseností, sociálneho prostredia a kultúrnych vplyvov. Preto je dôležité neustále monitorovať a porozumieť týmto zmenám, aby sme lepšie porozumeli potrebám a očakávaniam mladých ľudí a mohli efektívnejšie reagovať na ich potreby vo všetkých oblastiach života.

O YouthWatch

Sme nadšenci pre prácu s mládežou a mladých ľudí. Sledujeme trendy v ich živote, inovácie vo vzdelávaní, podporujeme angažovanosť mladých ľudí a ovplyvňujeme mládežnícku politiku. Pre niektorých z nás je práca s mládežou poslaním a záľubou už od 90-tych rokov, iní sme na tento vlak naskočili neskôr. V roku 2015 sme sa rozhodli, že založíme organizáciu YouthWatch, ktorej cieľom bude prispievať k zvyšovaniu kvality práce s mládežou a mládežníckej politiky, prinášaním inovácií a rozvojom mladých ľudí a pracovníkov s mládežou. Veríme v mladých ľudí a vnímame nutnosť rozumieť a poznať ich potreby, zdieľať ich s komunitou ľudí, ktorí s mladými ľuďmi pracujú. Podporujeme zmeny na úrovni politík, aby sa mladým ľuďom žilo lepšie a mali príležitosti byť plnohodnotnými a aktívnymi členmi spoločnosti.

Impressum

Vydavateľ: YouthWatch

Autori: Alena Tomanová, Soňa Turanová, Jana Miháliková, Ondrej Križan

Jazyková korektúra: Světlana Offermann

Grafická úprava: Maty Mihaľko

Rok vydania: 2024

ISBN 978-80-973606-9-6 (v brož. verzii)
ISBN 978-80-69109-00-1 (v pdf. verzii)

Zber dát prebiehal vďaka sieti mladých Trendspotterov.

Prieskum trendov bol realizovaný v rámci projektu Future is now podporeného zo zdrojov Európskej únie a projektu podporeného z dotácie Ministerstva školstva, vedy, vývoja a mládeže SR „Programy pre mládež“, ktorú administruje NIVAM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže.

Trendreport reflektuje pohľad autorov a Európska Komisia nie je zodpovedná za akékoľvek použitie informácií, ktoré obsahuje.

V prípade otázok nás kontaktujte na info@youthwatch.sk

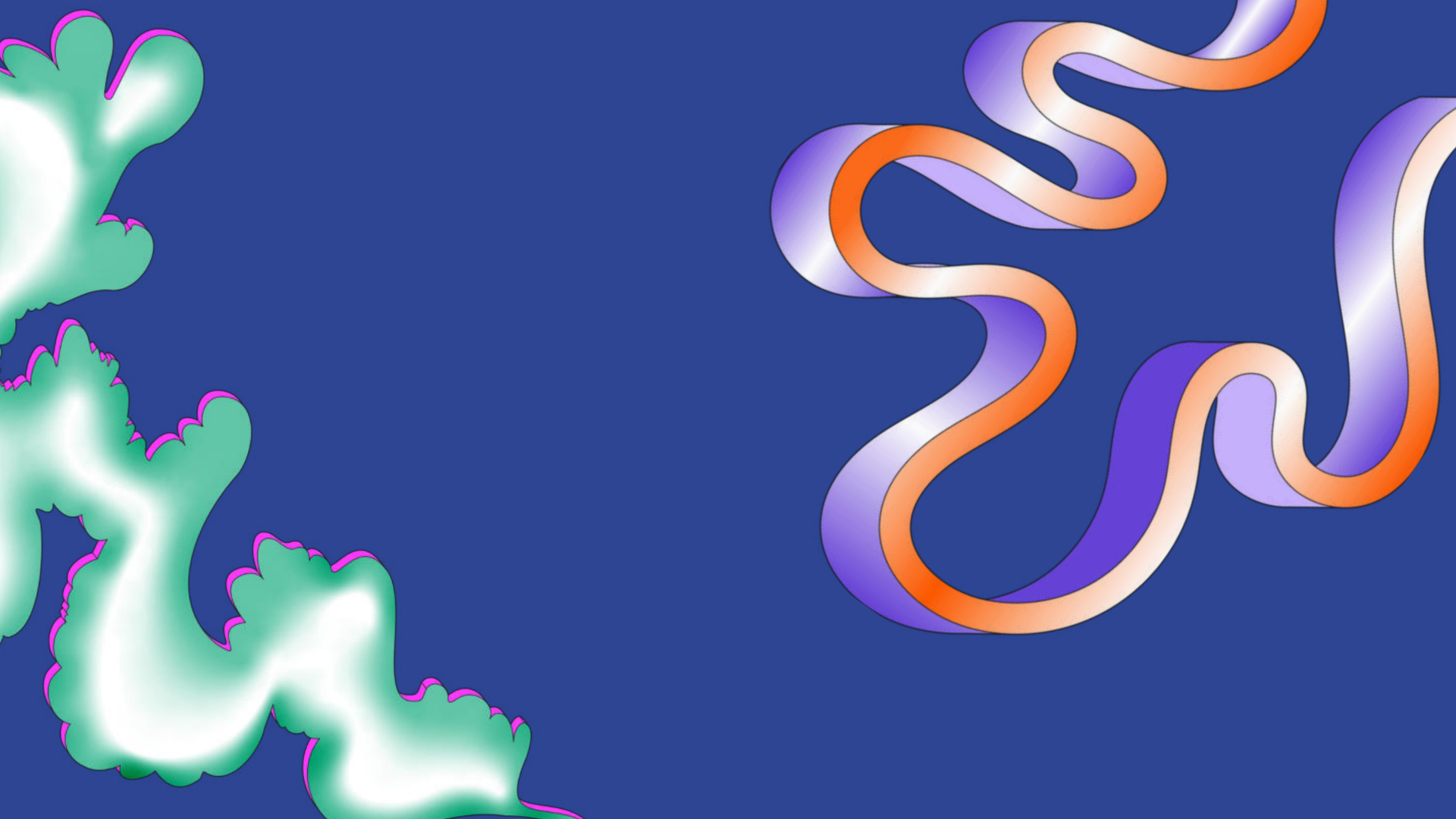

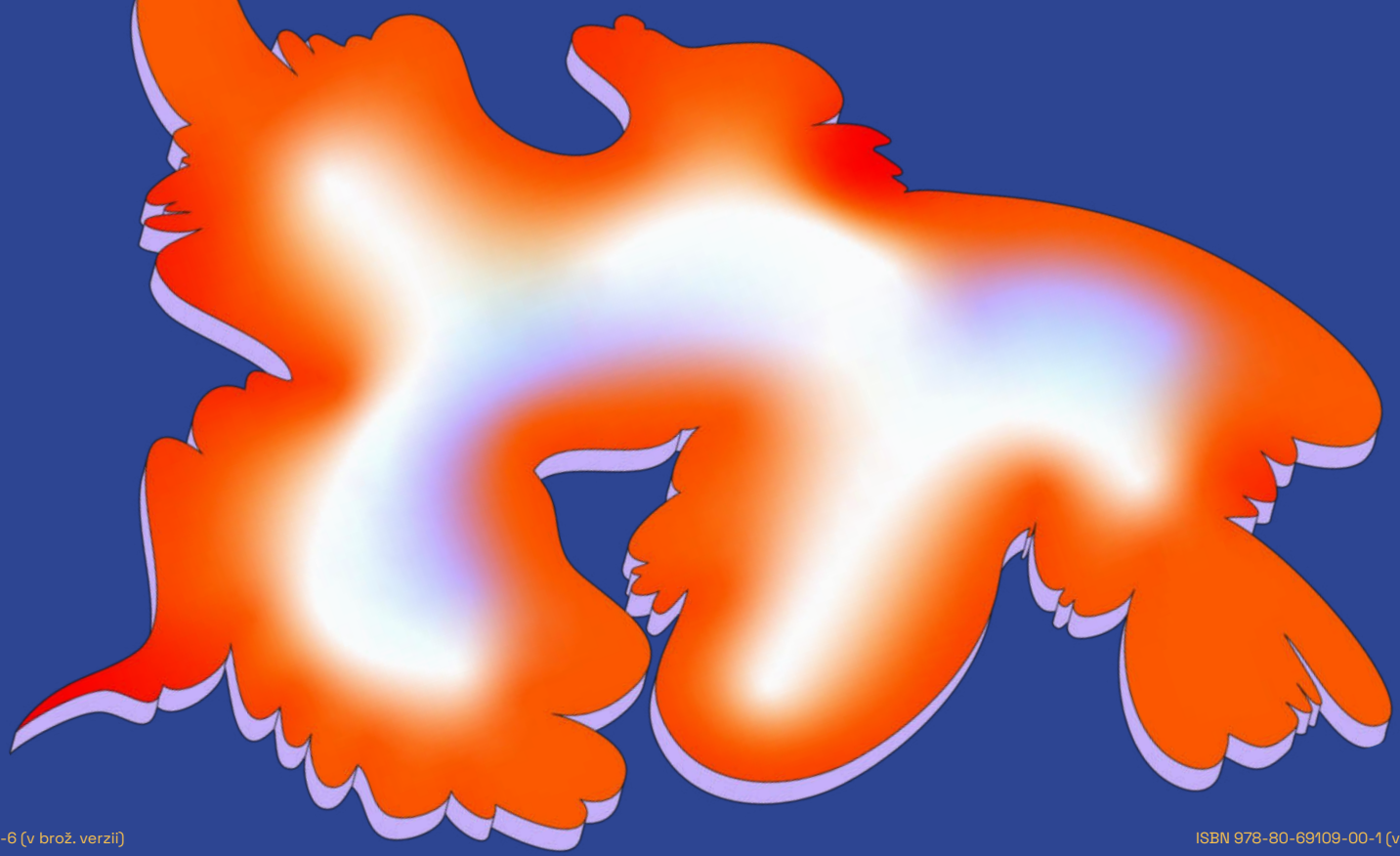

ISBN 978-80-973606-9-6 (v brož. verzii)

ISBN 978-80-69109-00-1 (v pdf. verzii)

9 788097 360696

youth watch

Co-funded by the European Union

NIVAM

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

9 788069 109001